

SPRÅKLIG OCH NATIONELL IDENTITET:
FINSKA KRIGSBARN I SVERIGE

Meiju-Maria Urpelainen

Pro gradu -avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Hösten 2012

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Meiju-Maria Urpelainen	
Työn nimi: Språklig och nationell identitet: Finska krigsbarn i Sverige	
Aine: Ruotsin kieli	Pro gradu -tutkielma
Vuosi: 2012	Sivumäärä: 75 + 9
<p>Tämän tutkielma käsittelee Ruotsissa asuvien suomalaisten sotilasten kielellistä ja kansallista identiteettiä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä kieliä sotilaset osaavat, miten he määrittelevät kielitaitonsa, kokevatko he itsenä yksi-, kaksi- vai monikielisiksi sekä tarkastella ja sotilasten käsityksiä omasta kielellisestä ja kansallisesta identiteetistään ja selvittää, onko kielitaidolla merkitystä heidän identiteettiinsä rakentumiselle.</p> <p>Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla. Aineisto koostui neljästätoista Suomesta Ruotsiin muuttaneen sotilapsen lomakevastauksesta sekä yhdestä teemahaastattelusta. Tutkittavia oli yhteensä viisitoista.</p> <p>Tutkimuksen mukaan sotilapsuusajan kokemukset ovat vaikuttaneet tutkittavien elämään, mutta ne eivät ole ainoa heidän identiteettiään määrittävä asia. Sotilaset ovat ruotsalaistuneet Ruotsissa viettämiensä vuosikymmenten aikana ja suurin osa samaistuu enemmän ruotsalaisiin kuin suomalaisiin, mutta tietyt tilanteet, kuten urheilukilpailut, herättävät edelleen vahvoja suomalaisuuden tunteita. Kansallinen identiteetti vaihtelee tilannekohtaisesti.</p> <p>Tutkimus osoittaa kielitaidolla olevan vaikutusta sotilasten identiteettiin. Sotilaset ovat korkeasta iästään huolimatta kielitaitoisia ja moni osaa suomen ja ruotsin lisäksi yhtä tai useampaa kieltä. Sodan kokemus ja sekä kielen että asuinmaan vaihtaminen kaksi tai jopa kolme kertaa lapsuuden aikana on tuonut monille sopeutumiskykyä sekä kyvyn oppia vieraita kieliä. Hyvä kielitaito edesauttaa hyvää kielellistä ja myös kansallista identiteettiä. Vähintään kahta kieltä osaavilla sotilapsilla on vahva kielellinen ja kansallinen identiteetti. Sotilaset pitävät kielitaitoa arvokkaana asiana ja pyrkivät hyödyntämään sitä, mutta osa kokee kielellisiä vaikeuksia, jotka hankaloittavat muun muassa yhteydenpitoa Suomessa asuviin sukulaisiin. Tutkimuksen mukaan sotilasten joukossa on myös niitä, joita sodan kokemukset ovat järkyttäneet niin, että vaikutus niin kielelliseen kuin kansalliseenkin identiteettiin on enimmäkseen negatiivinen. Erilaisia identiteettejä löytyy yhtä paljon kuin tutkittavia. Suurin osa sotilapsista on kuitenkin tasapainoisia ihmisiä, jotka ovat tyytyväisiä kielitaitoonsa ja elämäänsä Ruotsissa.</p>	
Asiasanat: sotilaset, identiteetti, kielellinen identiteetti, kansallinen identiteetti, äidinkieli, kaksikielisyys, monikielisyys	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja: -	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
2	KRIGSBARN: HISTORISK BAKGRUND	8
	2.1. Krigsbarnen förflyttas	9
	2.2. Barnens återkomst till Finland och återanpassning.....	11
	2.3. Forskning och litteratur om krigsbarnen	14
3	MODERSMÅL.....	16
	3.1. Begreppet modersmål.....	16
	3.2. Kan man byta modersmål eller ha två modersmål?	18
4	TVÅ- OCH FLERSPRÅKIGHET.....	20
	4.1. Definitioner av två- och flerspråkighet	20
	4.2. Flerspråkigt Sverige	23
5	IDENTITET.....	24
	5.1. Begreppet identitet	24
	5.2. Språket och identitet.....	27
	5.3. Nationell identitet.....	30
6	MATERIAL OCH METOD	33
	6.1. Syfte	33
	6.2. Informanter.....	33
	6.3. Material	34
	6.4. Analys.....	36
7	RESULTAT.....	37
	7.1. Allmänt om informanterna.....	37
	7.2. Krigsbarnens modersmål.....	39
	7.3. Två- och flerspråkighet hos krigsbarnen.....	45
	7.4. Krigsbarnens språkliga och nationella identitet	49
	7.5. Krigsbarnens hem.....	63
8	SLUTSATSER OCH SAMMANFATTANDE DISKUSSION	66
	LITTERATUR.....	72
	BILAGOR.....	76

1 INLEDNING

Under och efter vinterkriget och fortsättningskriget åren 1939-1946 förflyttades över 70 000 små barn till Sverige. Livet i Finland var svårt och både myndigheterna och föräldrarna tänkte att barnen skulle ha det bättre i det fredliga Sverige. En stor del av dessa barn återkom till Finland efter kriget men många tusen blev kvar i Sverige. Det har skrivits mycket om krigsbarn men bara under de senaste decennierna har man grundligt undersökt dessa barns, nuförtiden åldringars, erfarenheter. (Salminen 2007; Rossi 2006 b, 224.)

Själv är jag intresserad av finska krigsbarn eftersom jag har släktingar som är krigsbarn. Tre av mina mostrar är krigsbarn och de alla bor nuförtiden i Sverige. Bara en av dem kan tala finska vilket förorsakade att jag fick lära känna mina svenskspråkiga släktingar först efter gymnasiet när jag hade lärt mig svenska. Jag har diskuterat med dem mycket och sett dem tillsammans med våra finska släktingar som för sin del inte kan mycket svenska. Idén för den här undersökningen kom upp när jag började tänka mig hur det känns att vara i sitt hemland utan att förstå språket och hur är det med andra krigsbarn som bor i Sverige: Har de fortfarande kunskaper i finska? Känner de sig som finländare eller svensk?

Syftet med den här undersökningen är således att ta reda på hurdan språklig och nationell identitet finska krigsbarn som nuförtiden bor i Sverige har. Materialet för undersökningen består av en temaintervju och 14 frågeformulär med 54 frågor på tre olika teman: informantens bakgrund, språk och språkbruk och nationella identitet. Mina 15 informanter är personer som förflyttades antingen under eller efter kriget till Sverige som krigsbarn. En del har kommit tillbaka efter kriget och flyttat senare permanent till Sverige men en del har inte återkommit utan stannat av olika orsaker direkt i Sverige.

Undersökningen är mestadels en kvalitativ undersökning och meningen är inte generalisera utan beskriva och tolka informanternas erfarenheter och känslor och ge en bild av deras språkliga och nationella identitet. Kapitel 2 handlar om krigsbarns och den

stora barntransportens viktiga perioder d.v.s. förflyttningen till Sverige, återkomsten och återanpassningen i Finland. I kapitel 3 och 4 klargör jag några centrala begrepp som är viktiga för undersökningen såsom *modersmål*, *första språk* och *två- och flerspråkig*. Jag presenterar också olika definitioner beträffande *modersmål* och *två- och flerspråkighet*. Kapitel 5 handlar om identitet och där klargör jag bl.a. familjens och språkkunskapens betydelse för krigsbarnens identitet. I kapitel 6 presenterar jag forskningsfrågor och berättar mer om materialet och analysen. I kapitel 7 och 8 presenterar och diskuterar jag om resultaten.

2 KRIGSBARN: HISTORISK BAKGRUND

Åren 1939-1944 var Finland i krig med Sovjetunionen och under och efter kriget förflyttades över 70 000 barn till Sverige, Danmark och Norge. I förhållande till dessa länders invånarantal utgör de finska barntransporterna till sitt omfång ett slags världsrekord under andra världskriget (Krigsbarnsförbundet 2008) och den är fortfarande världshistoriens största barnflyttningsoperation (Knuutila & Levola 2000, 12).

Finska krigsbarn är inte de första krigsbarnen i Europa utan de har föregångare. Under första världskriget förflyttades bl.a. belgiska barn till Frankrike och Schweiz. Efter första världskriget förflyttades tyska och österrikiska barn till andra europeiska länderna eftersom ekonomisk situation var dålig i Tyskland och Österrike. Under och efter första världskriget förflyttades sammanlagt 500 000 centralmakternas barn utomlands som krigsbarn. Under andra världskriget skickade också England och Tyskland sina barn till andra länder men antalet barn var inte lika stort som det var med finska barn. Begreppet krigsbarn uppkom efter barnförflyttningarna under första världskriget då de förflyttade barnen senare mindes sin förflyttningstid. Då kallade de sig själva "Kriegeskind". (Salminen 2007; 10, 14.)

2.1. Krigsbarnen förflyttas

Vinterkriget började den 30 november 1939 och barnförflyttningarna startades redan i december, först på privat initiativ men år 1941 grundades socialministeriets barnförflyttningsskommitté för att handha förflyttningen av finländska krigsbarn till Sverige. Övriga organisationer som aktivt medverkade i barnförflyttningen var bl.a. Hjälpkommittén för Finska Sommarbarn som 1941 bytte sitt namn till Hjälpkommittén för Finlands barn, Centrala Finlandshjälpen, Mannerheims barnskyddsförbund och Rädda barnen. (Båsk 1976, 3; Knuutila & Levola 2000; Siilasvuo, Tiainen, Mäkelä et al. 1997, 144.)

När vinterkriget bröt ut hade Sverige redan erfarenhet av att hjälpa barn i kriget. Efter första världskriget 1919-1921 hade Röda Korset förflyttat cirka 20 000 barn, mestadels från Tyskland och Österrike, till Sverige. Svenskarna kunde redan organisera humanitär hjälp. (Knuutila & Levola 2000, 12.) Under vinterkriget förflyttades över 7 000 finska barn till Sverige. En del barnen fick flytta fram och tillbaka eftersom efter vinterkriget på sommaren 1940 förflyttades nästan alla krigsbarn tillbaka till Finland men nästa vår redan före fortsättningskriget tog Sverige emot finska ”sommarbarn”. (Salminen 2007; 85, 93, 95.)

Fortsättningskriget började i juni 1941 (Salminen 2007, 95). Evakueringen började på svenskt initiativ. Viljan att hjälpa var stor och de flesta barn kom till bra hem. (Krigsbarn.se; Knuutila & Levola 2000, 13.) Sverige hade inga problem att ta emot finska barn eftersom det redan hade varit barn från Finland i Sverige under flera somrar. Före fortsättningskriget var redan 2 000 barn i Sverige. (Siilasvuo et al. 1997, 55; Knuutila & Levola 2000, 17-18.)

De första barnen till Danmark förflyttades från Lojo till Jylland i november 1941. De kallades ”cementbarn” eftersom de var barn till arbetare på cementfabrikerna och deras resa betalades av danska cementfabriker. Sammanlagt förflyttades bara 4 000 barn till Danmark. (Siilasvuo et al. 1997, 68; Knuutila & Levola 2000; 18.)

Före mars 1942 hade redan 10 500 barn förflyttats till Sverige med hjälp av officiella organisationer (Salminen 2007, 109). På våren 1942 grundades det också barnhem i Sverige för Finlands barn som levde i små omständigheter. Pengarna kom från privata donationer och Sveriges kungafamilj. I Sverige organiserades också insamlingar för finska barn. (Siilasvuo et al. 1997.)

Orsaken till barnförflyttningarna var inte krigshot mot civilpersoner utan hunger, brist på livsmedel och återuppbyggandet i Karelen (Knuutila & Levola 2000, 19; Siilasvuo et al. 1997, 144). Barnen flyttades till Sverige först sjöledes men senare för säkerhets skull med flygplan eller tåg via norra Finland (Kavén 2010, 11). Till en början överfördes barn som var 2-7 år gamla, sjuka och fattiga barn, barn till invalider och barn vilkas fäder hade stupat, barn vilkas hem hade skadats vid bombarderingar, barn vilkas föräldrar skulle återvända till Karelen och barn från flerbarnsfamiljer. Intresset för krigsbarn var stort i Sverige och dessa kategorier utökades senare. (Siilasvuo et al. 1997, 84; Båsk 1976, 3.) Det är klart att barnen hade bättre möjligheter att klara sig i det fredliga Sverige: krigsbarnens dödlighetssiffra var lägre i Sverige än i Finland. Barnens förflyttning tänktes från första början vara tillfälligt: de skulle återvända till Finland när omständigheterna blev bättre. (Siilasvuo et al. 1997, 117.)

Över hälften av krigsbarnen kom från Viborgs och Nylands län (Knuutila & Levola 2000, 11-12.) Ofta var det mammorna som fick fatta det svåra beslutet. Papporna var vid fronten eller hade redan stupat. Ofta skickades barnen på mammornas initiativ men det fanns också äldre barn som själva kunde vilja eller till och med kräva att få flytta. En del mammor pressades av socialmyndigheterna. Det var också svårt för barnen. Ibland skickades det många barn från samma familj och då fick de resa tillsammans. I Sverige skiljdes ändå barnen ofta åt eftersom merparten av fosterfamiljerna inte ville ha fler än ett barn. (Knuutila & Levola 2000, 22.)

I början av 1942 återkom en del barnen som var i skolåldern till Finland men samtidigt förflyttades fortfarande nya barn till Sverige (Salminen 2007, 155). År 1943 återkom 9

255 barn från Sverige. Idén var få alla krigsbarn tillbaka till Finland men storkrigets omslag och Helsingfors bombningar 1944 förorsakade att tusentals barn förflyttades hastigt till Sverige. År 1944 lämnade också många barn Karelen och förflyttades till Sverige. År 1941-1946 förflyttades sammanlagt 48 628 krigsbarn till Sverige. 5 367 av dem fick resa två gånger och 20 av dem t.o.m. tre gånger. (Salminen 2007; 163, 165, 167.) Ett stort antal barn reste till Sverige på privata vägar utan att använda officiella organisationer. Det har grovt beräknats att det åkte sammanlagt cirka 80 000 barn till Sverige under vinterkriget och fortsättningskriget. (Kavén 2010, 18).

2.2. Barnens återkomst till Finland och återanpassning

På sommaren och hösten 1943 skickades barnen så småningom hem från Danmark men många av dem som återkom hade glömt finska språket. Barnen hade inte glömt sitt hem men orden som beskrev glädjen sades på främmande språk: *Vi kør hjem...!*. 800 barn blev kvar i Danmark. På sommaren 1945 började återsändningen från Danmark igen och en del av barnen hade då varit borta 3,5 år. År 1945 återsändes också många barn från Sverige. (Siilasvuo et al. 1997; 126, 136, 199, 200.)

Merparten av barn, över 31 000, kom tillbaka åren 1945-47 men därefter minskades antalet återkommande barn till hälften varje år (Kavén 2010, 171). Samtidigt när en del krigsbarnen återkom till Finland åkte också barn till Sverige. Speciellt under somrarna ville finska föräldrar skicka barn till svenska fosterföräldrar och barn ville också själv åka till Sverige. (Salminen 2007, 235-236.) År 1945 återsändes cirka 18 000 barn från Sverige men merparten blev fortfarande kvar och åren 1945-46 skickades över 2 000 barn till Sverige. Finska myndigheter försökte fördröja barnens återkomst. En av de största orsakerna var bostadsbristen. 1945 återkom bara de barn vars föräldrar krävde sina barn tillbaka och de som kom från nerlagda barnhem. Inte alla föräldrar ville ha sina barn tillbaka: enligt en undersökning av barnförflyttningkommittén ville bara en tredjedel av finska familjer ha sina barn tillbaka. (Knuutila & Levola 2000, 28; Kavén 2010, 172.)

Orsaken till att föräldrar inte ville ha sina barn tillbaka var t.ex. oberördhet mot barnens framtid, vilket berodde på alieneringen från barnet. Barnförflyttningkommittén och Mannerheims Barnskyddsförbund var oeniga om dessa familjers barn skulle komma tillbaka eller inte. Barnförflyttningkommittén ville ha alla finska barn tillbaka men Mannerheims Barnskyddsförbund var emot stränga återfordringar eftersom omständigheterna hos dessa finska familjer var dåliga. (Kavén 2010, 172-173.)

Inte alla fosterföräldrar ville heller skicka barnen till Finland. Med en del av barnen var problemet att man inte visste vem som var barnens mottagare men ändå skulle alla barn återsändas hem, vilket ogillades i Sverige (Kovács 1995, 12). Fosterföräldrarna hade blivit fästa vid barn och ville inte skicka dem till Finland då de inte visste hurdana omständigheter de skulle hamna i. (Knuutila & Levola 2000; 29; Båsk 1976, 11; Salminen 2007, 302.) Många svenska fosterföräldrar ville adoptera sitt finska krigsbarn (Virkamäki 2005, 49). En del finska familjer ville ha sina barn tillbaka och det blev rättegångar om barnen men eftersom tvistefrågorna löstes enligt Sveriges lagar blev finska familjer ofta maktlösa om svenska fosterföräldrar ville ha barnen. (Knuutila & Levola 2000, 30.) Forskarna är oeniga om hur många barn som slutligen stannade i Sverige efter kriget, antalet varierar från 5 000 till 15 000 (Knuutila & Levola 2000, 20).

Barnens återkomst till Finland ledde till stora problem. En del av barnen hade varit till och med fem år i Sverige och hade försvenskats. Biologiska föräldrar och syskon hade blivit främmande och krigsbarn ansåg sina fosterhem som deras enda hem och fosterfamiljer som sina riktiga familjer. Många hade glömt finska språket och ville inte återkomma till Finland. Detta gäller naturligtvis inte alla barn, en del var glada över hemresan. (Knuutila & Levola 2000, 29.)

Merparten av krigsbarnen återkom till Finland men återkomsten var inte alltid lätt. Separationen från svenska fosterföräldrar var smärtsam och anpassningen till Finland var inte lätt eftersom omständigheterna var mycket fattigare än i Sverige. Svårigheterna med finska språket föranledde diskriminering i skolan och inte heller alla föräldrar och lärare kunde förstå att barnen hade glömt sitt modersmål. Trots allt anpassade sig barnen ofta

snabbt. Dessa barn lärde sig finska språket lika snabbt som de hade lärt sig svenska språket i Sverige. (Knuutila & Levola 2000, 31-32; Salminen 2007, 304.)

De finska myndigheterna försökte ordna någon slags eftervård genom att grunda barnhem och klarlägga barnens hemförhållanden (Salminen 2007, 240) men för många barn var det ändå svårt att anpassa sig till Finland. Orsaken till detta var ofta längtan till Sverige. Mångas hjärta och själ hade blivit kvar i grannlandet och idén om återkomsten till Sverige blev dessa krigsbarns livsluft. (Knuutila & Levola 2000, 32-33.) De flesta av krigsbarnen som kom tillbaka till Finland höll kontakten med sina svenska fosterföräldrar (Salminen 2007, 278). En del av barnen stannade i Sverige efter kriget och en stor del av dem som hade återvänt till Finland tillbringade regelbundet sina sommarlov i Sverige och många återflyttade till Sverige efter att de hade fullgjort skolplikten. Många flyttade till Sverige eftersom de tyckte att de inte kunde börja känna sig hemma i Finland. (bl. a. Edwardsen 1977; Knuutila & Levola 2000.) De ville återvända dit där de hade trivts och där de hade sina vänner. (Salminen 2007, 279).

För största delen av krigsbarnen har tiden i Sverige oavsett problemen varit en lycklig period i livet men det finns också människor som tycker att erfarenheter av tiden som krigsbarn, två separationer och övergivanden har blivit ett trauma som har följt dem genom livet. Även de som anser tiden i Sverige lycklig medger att det de också har upplevt en känsla av hemlöshet. Oftare än sina jämnåringar har krigsbarn bytt boningsplats och land. (Knuutila & Levola 2000, 33.) Många av de finska krigsbarnen har blivit stadigvarande emigranter och ser ett klart orsakssammanhang mellan emigration och sina erfarenheter i barndomen (Salminen 2007, 5).

Ett gemensamt trauma hos krigsbarnen är förmodligen att man inte har talat om ämnet och att någon riktig eftervård inte har ordnats. Både myndigheterna och familjerna i Finland har varit tysta om ämnet. Föräldrar vars barn var i Danmark har varit aktivare och de grundade redan 1947 en förening för anhöriga till barn som hade varit i Danmark. De barn som hade varit i Sverige hade inte likadana möjligheter att röra vid det känsliga ämnet. Först under de två senaste decennierna har krigsbarnen haft möjlighet att tala om

sina erfarenheter. I början av 1990-talet organiserade sig krigsbarnen och de har sedan dess samlats i olika städer i Finland och i Sverige. I Finland finns Centralförbundet för krigsbarnsföreningarna och 18 medlemsföreningar som organiserar olika slags möten och evenemang, hjälper krigsbarn att hitta kontakter och information om krigsbarnstiden och sätter i gång undersökningar om barntransporter. (Salminen 2007, 288; se mer Krigsbarnsförbundet 2008.) I Sverige finns åtta krigsbarnsföreningar som också organiserar olika slags möten och utflykter (Knuutila & Levola 2000, 33-35; Krigsbarnsförbundet 2008). Föreningarna både i Finland och i Sverige ger ut medlemstidningar: *Sotalapsi/Krigsbarn* i Finland och *MedlemsNytt* i Sverige (se Helsingfors stads bibliotek.)

2.3. Forskning och litteratur om krigsbarnen

Finska krigsbarn och deras erfarenheter har länge varit ett tabubelagt ämne. Tidigare har man bara konstaterat att det enda man kunde göra under kriget var att förflytta barnen till Sverige där de hade det bra, fick kläder och mat och möjlighet att leva i fredliga omständigheter. Krigscensuren gjorde för sin del offentlig kritik av barntransporter omöjlig (Virtala 2004, 5; Kavén 2010, 272).

Kavén (2010; 212, 247-248) skriver också om censuren. Alla negativa skrifter om barntransporter förbjöds och deras ändamålsenlighet fick inte kritiseras. T.o.m. riksdagsledamöternas tal censurerades för att hjälparna (d.v.s. svenskar) inte skulle stöta sig på deras åsikter. Officiella tackböcker om barntransporter såsom *Suomen lasten kiitos Ruotsille* (Vilkuna et al, 1943) gav en modell på hur man skulle förhålla sig till händelser. (Kavén 2010, 153, 247.) Efter kriget kunde finländare bara tänka hur de ska klara sig med återuppbyggnaden och krigsskadestånden. Krigsbarnens problem var mindre betydande. Man tänkte att de hade haft det bra i Sverige och att de hade varit privilegierade för att de fick åka till Sverige där allt hade varit bättre. Åsikten som t.ex. officiella tackböcker gav gällde till 1970-talet men då började man ifrågasätta den med hjälp av krigsbarnens memoarlitteratur. (Kavén 2010, 251-252.)

Efter kriget publicerades bara fakta om krigsbarnen men inte några slutsatser. Först inom kort har man börjat forska i krigsbarn och berätta om deras erfarenheter och syn på händelserna. Såsom Kavén (2010, 251) konstaterar också Salminen (2007, 21) att krigsbarnen tidigare har också själv varit ganska tysta om sina erfarenheter men under de senaste 30 åren har man publicerat ganska många berättelser, romaner och biografier.

Intresset för krigsbarn började på 1990-talet och sen dess har temat intresserat bl.a. psykologer, läkare, pedagoger och sociologer. Det finns både vetenskapliga studier av och skönlitteratur om krigsbarn. (Salminen 2007, 21.) Speciellt på 1990-talet kom det ut tidningsartiklar (Kovács 1995, 23) men framför allt finns det memoarer och samlingsverk som består av krigsbarnens egna korta skrifter. Sådana samlingsverk har publicerats t.ex. av Krigsbarnsföreningar, och böckerna berättar om ifrågavarande regions krigsbarn. (Salminen 2007, 21.) Sådana böcker är t.ex. *Pitäkää mukuloista huolta* (2000) av Keski-Suomen Sotalapset (Mellersta Finlands Krigsbarn) och *Kainuun sotalapset kertovat* (2001) av Kainuun Sotalapset (Kajanalands Krigsbarn).

Det finns också publikationer om krigsbarn som en myndighet står bakom t.ex. *Suomen lasten kiitos Ruotsille* (Vilkuna, Bruun, Mäkinen et al. 1943) som berättar om Finlands tacksamhet mot Sverige. Krigsbarnens behov att tala ut är påtagligt. Skönhetslitterära verk finns det tiotals, t.ex. av Annu Edwardsen (1977), Ann-Maj Danielsen (2000), Sinikka Vesterberg (2000) och Iris Andersson (2001). Salminen (2007, 21-37) och Kovács (1995, 14-23) har samlat omfattande listor om olika slags publikationer om finska krigsbarn. Det finns också filmer om dem: Erja Dammerts dokumentärfilm *Krigsbarn* (2003) och Klaus Härös film *Den bästa av mödrar* (2005). Den nyaste publikation som gäller krigsbarn är Pentti Kavéns doktorsavhandling *Humanitaarisuuden varjossa - Poliittiset tekijät lastensirroissa Ruotsiin sotiemme aikana ja niiden jälkeen* som kom ut i december 2010.

Förflyttningen skedde till största delen åren 1941-1946, vilket betyder att krigsbarnen börjar bli gamla. Många har redan avlidit och de som lever är ungefär 70-80 år gamla.

Om man vill forska i finska krigsbarn är det dags att göra det omedelbart innan det blir för sent. Krigsbarnen är en del av Finlands och Sveriges historia. Med hjälp av mångsidig forskning kan man lära sig om deras erfarenheter och i framtiden göra det lättare för eventuella krigsbarn och även andra invandrare att anpassa sig till främmande land och kultur och samtidigt ta hand om sina rötter och behålla sin identitet obruten. Som talman Paavo Lipponen i sitt festtal vid utlandsfinländarparlamentet (Lipponen, 2005) sade, är

krigsbarnens identitet (...) en synnerligen komplicerad fråga, som pockar på tvärvetenskapliga undersökningar så länge krigsbarnsgenerationen fortfarande är i livet. Eftervärlden kan gärna dra lärdom av det vårt folk gått igenom. Det är högst osannolikt att någon i dag skulle sända små barn ensamma till ett främmande land och en främmande kultur.

3 MODERSMÅL

Merparten av krigsbarnen har fått lära sig två språk i barndomen och en del var så unga när de flyttade till Sverige att de glömde finskan när de lärde sig svenska. En del av krigsbarnen var ursprungligen svenskspråkiga och för dem var flyttningen inte en så stor chock eftersom de redan kunde svenska och blev förstådda också hos fosterföräldrarna. Hur definierar krigsbarn som nuförtiden bor i Sverige sitt modersmål? Är det finska som de lärde sig som första språk eller är det svenska som de använder mer och kanske kan bättre än finska? Jag analyserar mina informanternas svar senare men först ska jag presentera olika definitioner av modersmålet.

3.1. Begreppet modersmål

Det finns olika sätt att definiera begreppet modersmål. Några populära kriterier på modersmålet är att det är det språk som man tänker på, det språk som man drömmer på eller/och det språk som man räknar på. Dessa funktioner antas vara sådana som man lär sig att göra och som man fortsätter att utföra på sitt primärspråk också om andra språk senare skulle bli lika viktiga eller till och med viktigare. Skutnabb-Kangas kritiserar dessa

kriterier eftersom dessa är saker som man kan göra efter att ha levt i ett nytt land med ett nytt språk och man behöver inte ens behärska det nya språket bra. (Skutnabb-Kangas 1981, 21-22.) Själv använder Skutnabb-Kangas (1981, 22) fyra kriterier på modersmålet: *ursprung, kompetens, funktion och attityder*.

Enligt ursprungsdefinitionen är modersmålet det språk som barnet lär sig först. Ofta är detta språk också det som föräldrarna talar. Enligt denna definition är de flesta krigsbarns modersmål finska.

Enligt kompetensdefinitionen är modersmålet det språk som man behärskar bäst (Skutnabb-Kangas 1981, 23) och enligt denna definition är de flesta krigsbarns som nuförtiden bor i Sverige modersmål nuförtiden svenska. Men denna definition ger inte heller ett entydigt svar på frågan om modersmålet. Tvåspråkiga kan behärska båda språken lika bra och invandrarna kan behärska två språk, inte lika bra men så att de behärskar olika språk bäst i olika sammanhang. (Skutnabb-Kangas 1981.) Den nyaste forskningen antyder att språkkunskaper börja uppskattas på annat sätt än förut. Nuförtiden ses språkkunskaper som mer mångformiga, föränderliga och kontextbundna. Språkkunskapens första syfte skulle vara situationsbundna kunskaper och förmågan att handla i olika situationer enligt egna behov. Det betyder att individens språkkunskaper aldrig är fullständiga och att alla har sin egen språkkunskapsprofil. (Dufva 2010, 7-8.)

Enligt funktionskriteriet definieras modersmålet som det språk som man använder mest. Såsom kompetensdefinition håller inte heller funktionsdefinition måttet, eftersom man, om man hör till en minoritet, ofta blir tvungen att använda något annat språk än sitt första språk till exempel i sitt arbete. (Skutnabb-Kangas 1981, 23.) Dufva (2010, 4-6) skriver också att i ett flerspråkigt samhälle är det helt naturligt att man byter språk i olika situationer: man kan använda ett språk hemma och ett annat språk på arbetsplatsen eller hos myndigheter. Man kan använda något annat språk mer än ens första språk fast man inte vill det. Man kan t.o.m. behärska något annat språk bättre än sitt första språk.

Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 23-24) kan man också definiera modersmålet så att det är det språk som man identifierar sig med. Andra delen av denna attitydbetingade definition är att man av andra identifieras som infödd talare av ett språk. Denna identifikation kan stämma överens med ens egen uppfattning eller skilja sig från den.

Att definiera ens modersmål är inte så lätt som många tror. Om man hela sitt liv har behärskat bara ett språk är det lätt men för invandrare och andra två- eller flerspråkiga kan det vara svårt att definiera sitt modersmål. (Se mer Dufva 2010, 5-6). När man undersöker finska krigsbarn kunde man använda alla Skutnabb-Kangas (1981, 22-23) kategorier. Merparten av krigsbarnen, också merparten av mina informanter, är ursprungligen finskspråkiga men av dem som bor i Sverige kan troligen alla *minst* lika bra svenska som finska och de använder också mer svenska än finska. Banden till Finland och det finska språket, deras första språk, kan ändå vara starka, även om det finska språket hos några är svagt eller bortglömt.

Vad är då modersmålets betydelse? Modersmålet spelar en avgörande roll för människans personlighet. Att ifrågasätta rätten till individens modersmål kan upplevas som ett ifrågasättande av ett språk och t.o.m. av hela personen och gruppen som man identifierar sig med (Skutnabb-Kangas 1981, 57).

Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 58) blir man speciellt känslig när man är borta från sitt eget land och inte hör sitt eget språk varje dag, då kan t.ex. sångerna på ens eget språk vara viktiga och väcka starka känslor.

3.2. Kan man byta modersmål eller ha två modersmål?

När man tänker på krigsbarn som först har lärt sig ett språk i Finland och snabbt efter det ett annat språk i Sverige börjar man tänka på vilket av dessa språk de betraktar som sitt modersmål. Kan det vara så att de i barndomen och i ungdomen har haft finskan som

modersmål men senare bytt språk när de har bosatt sig i Sverige och börjat använda mer svenska med familjen och i arbetslivet?

Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 25) kan individens modersmål variera. Modersmålet kan variera t.o.m. under en och samma tidpunkt, beroende på vilket kriterium man använder. Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 25-26) har alla utom ursprungskriteriet möjlighet till byte, man kan t.ex. använda flera olika språk under olika perioder i sitt liv. Därför är det viktigt att inte betrakta modersmålet som ett stabilt oföränderligt tillstånd utan som en process där ständiga språkbyten är möjliga och också troliga om man tänker på invandrare eller andra tvåspråkiga människor.

Skutnabb-Kangas (1981, 26-27) syn på tvåspråkighet utgår från att den tvåspråkiga individen har två fullständiga språkliga system som var för sig är likadana som den enspråkigas enda system. Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 27-40) kan man använda samma fyra kriterier på två modersmål som man använder på ett modersmål, d.v.s. ursprung, kompetens, funktion och attityder. Om barnet har föräldrar med två olika modersmål kan det enligt ursprungskriteriet lära sig båda språken samtidigt och så kan det också få två modersmål. Men att barnet lär sig ett språk hemma och ett annat språk utanför hemmet tycks inte vara ett speciellt bra sätt för små barn att bli tvåspråkiga. Risker är att barnet inte lär sig någotdera av de två språken på samma nivå som motsvarande enspråkiga.

Enligt kompetenskriteriet måste den som har två modersmål behärska båda språken lika bra och dessutom lika bra som motsvarande enspråkiga person. Detta är mycket ovanligt. Språken behärskas sällan helt likvärdigt inom alla områden, vilket betyder att man kan ha *ett* modersmål som behärskas på samma nivå som en enspråkig person behärskar sitt enda språk och ett annat som man behärskar något sämre, eller i kanske några situationer t.o.m. något bättre. (Skutnabb-Kangas 1981, 34-36.)

Enligt funktionskriteriet är modersmålet det språk som man använder mest, och enligt denna definition kan det vara svårt att känna sig tvåspråkig. Om två språk används lika

mycket, borde de ju vara utbytbara i alla situationer. Enligt Skutnabb-Kangas anser många forskare att det ena språket under sådana förhållanden så småningom försvinner. För att man skall kunna ha två modersmål som man använder lika mycket och som man då borde kunna använda i alla situationer krävs det att man har ett tvåspråkigt samhälle där man kan fungera på alla områden på sina båda språk. (Skutnabb-Kangas 1981, 36-38.)

Enligt attitydkriteriet kan man vara tvåspråkig om man själv identifierar sig med två olika språk eller om man av andra identifieras som infödd talare av två olika språk. Skutnabb-Kangas konstaterar att båda situationer är möjliga. (Skutnabb-Kangas 1981, 39-40.)

4 TVÅ- OCH FLERSPRÅKIGHET

Om modersmålsbegreppet är svårt att definiera är det inte heller lätt att definiera begreppet två- eller flerspråkighet. Vem är tvåspråkig? Skulle man behärska båda språken lika bra som en enspråkig person behärskar sitt modersmål för att kunna säga att man är tvåspråkig?

4.1. Definitioner av två- och flerspråkighet

Tidigare tänkte man att tvåspråkiga människor kan eller borde kunna båda språken lika bra men som Dufva & Pietikäinen (2009, 3-4, 11) skriver är tanken inte längre användbar. Inte ens kan en infödd talare sitt modersmål fullständigt. Nya situationer eller textgenrer kan förorsaka bryderi för en infödd talare på samma sätt som för en invandrare. Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 43-44) visar olika resultat att det är ganska svårt att hitta personer som själva påstår sig behärska två språk fullständigt eller kunna använda två språk lika väl i alla funktioner. Hon antar att de tvåspråkiga kan vara mer kritiska än de enspråkiga när det gäller att betygsätta sina språkkunskaper. De ställer kanske större krav på sin språkförmåga. Det är lättare att uttrycka vissa saker på ett visst språk än på ett annat och då kan de tvåspråkiga tro att de inte behärskar det ifrågavarande

språket fullständigt fast orsaken helt enkelt kan vara att just det uttrycket inte har någon motsvarighet i det ifrågavarande språket utan måste uttryckas på ett krångligare sätt. Tvåspråkiga kan också vara mer lyhörda för nyanser än enspråkiga på grund av sina tvåspråkiga erfarenheter att man blir mer irriterad över bristande överensstämmelse mellan sin upplevelse av en referent och sina möjligheter att uttrycka den.

Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 83-84) finns det nästan lika många definitioner av tvåspråkighet som det finns forskare som har studerat fenomenet. Det är viktigt att notera att det inte finns någon definition som passar för alla ändamål utan forskare använder just den definition som passar deras forskningssyfte. Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 85) definierar en del forskare tvåspråkigheten så att man ska behärska minst två olika språk som en infödd medan det för vissa forskare räcker att man förstår det andra språket eller i viss mån känner språkets grammatiska struktur. Dufva och Pietikäinen (2009, 4) skriver också om forskare (t.ex. Seidlhofer 2001) som definierar tvåspråkigheten så att tvåspråkiga är alla som har sådana kunskaper att de *förstår* språket. Man behöver inte kunna tala det. Enligt Virta (1994a, 9) är kompetensdefinitionen det vanligaste sättet att definiera tvåspråkigheten. Andra kriterier som Virta (1994a, 1994b) och t.ex. Skutnabb-Kangas (1981) använder är desamma som med modersmålet: ursprungsdefinitionen som innebär att man har båda språken som modersmål, funktionsdefinitionen vilket betyder att man använder båda språken och identitetsdefinition, d.v.s. att man identifierar sig eller blir identifierad av en infödd talare som en representant för respektive språkgrupp. Dufva och Pietikäinen (2009, 11) konstaterar att i stället för fullständig behärskning av två eller fler språk börjar man förstå två- och flerspråkigheten som situationsbundna och funktionella färdigheter.

Olika bakgrunder till tvåspråkighet är naturlig tvåspråkighet, skoltvåspråkighet och kulturell tvåspråkighet. *Naturligt tvåspråkiga* är människor som har lärt sig båda språken i naturlig kommunikation utan formell undervisning. För dem är tvåspråkighet ofta ett måste för att kunna klara sig i samhället. (Skutnabb-Kangas 1981, 97.) *Skoltvåspråkighet* och *kulturell tvåspråkighet* är resultat av inläring av ett främmande språk genom formell undervisning. Med skoltvåspråkighet behöver man inte ha möjligheter att använda

språket i naturliga kommunikationssituationer. Att kunna det främmande språket är inte livsviktigt som fallet är med naturlig tvåspråkighet utan kan vara till nytta t.ex. i arbetslivet. Kulturell tvåspråkighet liknar skoltvåspråkighet men den handlar ofta om vuxna som lär sig främmande språk för arbetets eller utlandsresors skull. (Skutnabb-Kangas 1981, 97.)

Enligt Dufva (2010, 21-25) kan man ha två olika syner på två- eller flerspråkigheten. Enligt den första synen kan enspråkighet ses som normalvärde. Synen baserar sig på maktpolitiska och ideologiska omständigheter och inverkar på vad språkkunskapen anses vara. Enligt den andra synen anses flerspråkigheten på sätt och vis vara närvarande i all kommunikation d.v.s. att mångformigheten och föränderligheten av språkbruket karakteriserar alla samhällen. I ett flerspråkigt samhälle finns språken inte bara jämsides utan de överlappar också varandra. Sådan är situationen hos många finska krigsbarn som bor i Sverige och kan både finska och svenska.

En sätt att indela individens olika språk är att indela dem i modersmål eller första språk, andra språk och främmande språk. Ett förstaspråk är det som man lär sig spontant i kontaktsituationer, ett andraspråk lärs in genom att vistas i omgivningen där målspråket talas och ett främmande språk är det som man lärs in genom formell undervisning t.ex. på skolan. (Dufva 2010, 25-26.) Dufva skriver att alla som har lärt sig olika språk på ovannämnda sätt kan kalla sig tvåspråkiga. Det stämmer med vanliga finländare or svenskar och också med invandrare. Speciellt nutidens ungdomar är vana vid mångspråkighet och uppskattar sina egna språkkunskaper.

Till tvåspråkiga människor har man tidigare anknutit också termen halvspråkighet (se t.ex. Dufva 2010, 29; Dufva & Pietikäinen 2009, 1; Skutnabb-Kangas 1981, 260) d.v.s. en begränsad behärskning av båda språken hos tvåspråkiga personer och speciellt i Skandinavien har den fått en negativ klang. För tvåspråkiga är det normalt med kodväxling och användning av båda språken i samma mening eller ord. Många behärskar t.ex. fackterminologi bara på ett språk (se t.ex. Kuosmanen 2001, 87). Detta betyder dock inte att tvåspråkigas båda språk inte är tillräckligt utvecklade. Kodväxling kan anses göra

språkbruket rikare (Hassinen 2005, 48-49) och utveckla individens språkliga medvetenhet (Dufva 2010, 29; Edwards 2009, 248). Som Dufva & Pietikäinen (2009, 5) ser jag också två- och flerspråkigheten som en situationsbunden resurs. Om man kan två olika språk och klarar sig i olika situationer med en eller båda sina språk kan man kalla sig tvåspråkig.

4.2. Flerspråkigt Sverige

Av olika orsaker ökar invandringen hela tiden både till Finland och till Sverige och dagens invandrare kommer från allt längre håll och från mycket olika kulturer. År 2009 var 1 337 965 personer (14,3 %) av Sveriges befolkning utlandsfödda (Statistics Sweden 1) och 12,9% av dem var av finskt ursprung (Statistics Sweden 2). Om man räknar med andra generationens finländare d.v.s. personer födda i Sverige med minst en förälder född i Finland bor idag ungefär 450 000 finländare i Sverige och cirka hälften av dessa talar finska (Kuosmanen 2001, 214).

Sverige är alltsedan 1975 officiellt ett mångkulturellt land, för då antog riksdagen riktlinjerna för en invandringspolitik med det uttalade målet att integrera invandrare i det svenska samhället samt att skapa ett mångkulturellt samhälle. Samtidigt antogs de invandrapolitiska målen som innebär bl.a. att medlemmar av språkliga minoriteter ges möjlighet att välja hur mycket de vill bevara och utveckla den ursprungliga språkliga och kulturella identiteten och hur mycket de vill uppgå i en svensk identitet. (Otterup 2005, 3-4.) Tvåspråkigheten kan i en gynnsam miljö vara en förmedlande faktor mot en rik utveckling, medan utvecklingen i en konfliktsituation med ett påtvingat majoritetsspråk och ett hämmat eller förtvinande hemspråk tvärt emot kan bli negativ (Linell 1982, 263). Finskans ställning i Sverige har inte alltid varit sådan som den är nu men långvarig anmärkningsvärt stor invandring från Finland till Sverige har gjort finska språket en del av Sveriges språkliga miljö (Dufva & Pietikäinen 2009, 7). År 2000 erkändes finska vid sidan av samiska, meänkieli, romani och jiddisch som nationella minoritetsspråk i Sverige. (Otterup 2005, 17-18.)

Nuförtiden förstår man bättre betydelsen av modersmålet och individens bakgrund och för nutidens invandrare är det ofta lättare att bevara sin ursprungliga identitet än vad det var då krigsbarnen kom till Sverige. För många av dem var den enda möjligheten att assimileras med det svenska folket. Hur man anpassar sig till ett nytt land och en ny kultur har mycket att göra med hur man själv är men också hur andra bemöter en. Om flerspråkighet ska vara positivt för individen krävs också att samhället ställer sig positivt till flerspråkighet (Otterup 2005, 5).

Enligt Virta (1994b, 37) visar många studier från olika länder att när minoritetsbarn fått åtminstone en del av sin undervisning på modersmålet har det lett till lika bra eller bättre resultat beträffande t.ex. skolframgång och behärskning av de två språken än undervisning direkt på majoritetsspråket. En del av mina informanter hade ingen möjlighet att använda sitt första språk i Sverige och inte heller fanns det då modersmålsundervisning på skolorna. Nuförtiden erbjuder svenska skolor modersmålsundervisning i flera olika språk och också undervisning i svenska som andraspråk (Otterup 2005, 5) och vid sidan av att inflyttningen har ökat (speciellt från de utomeuropeiska länderna) kan det vara en av orsaken till att invandrarna anpassar sig bäst i Sverige i hela EU (Helsingin Sanomat 15.10.2007).

5 IDENTITET

Identitet har ingen entydig och omfattande definition men identitetsbegreppet ändå är många vetenskapsgrenars älsklingsbarn (Virta 1994a, 21) och alla har någonting att säga om det (Edwards 2009, 18).

5.1. Begreppet identitet

Begreppet har sina rötter i antiken och ordet kommer från latinets ”idem” som betyder ”densamme”, ”jag är jag” (Alsmark 1997, 9). Inom psykologin betraktas identitet vanligtvis ur individens synvinkel och då består identiteten av två huvudaspekter:

jagidentitet och självuppfattning. (Virta 1994a, 21.) Jag är intresserad av jagidentitet som handlar om individens känsla av att vara sig själv och att känna igen sig själv. Identitetens kärna är likheten: saker som är identiska är desamma. Detta betyder att människan känner att hon är densamma, hon är sig själv och ingen annan (Edwards 2009, 19.) Kontinuitet är viktigt för identitetens framväxt. Man måste uppleva att man är densamma som igår. (Alsmark 1997, 10.)

Identitet kan också uppdelas i personlig och social identitet. Personlig identitet består av individens psykiska och fysiska egenskaper medan social identitet i sin tur består av identifikationen med eller medlemskapet i olika grupper. Jagidentitetens motsvarighet på den sociala identitetens nivå kallas för kollektiv identitet och den handlar om upplevelsen att tillhöra en viss grupp, till exempel en etnisk grupp. (Virta 1994a, 22-23.)

Enligt Otterup (2005, 27) handlar identitet om hemmahörande, både på ett personligt, individuellt plan och på ett kollektivt, gruppmissigt plan. Människor behöver psykosociala ”ankare” och identitet tänks vara människans eller gruppens kärna (Edwards 2009, 2). En bra identitet betyder att man inte upplever någon främlingskänsla inför sig själv eller inför andra i den grupp man räknar som ”sin”. En välintegrerad människa med en välutvecklad identitet har en stabil uppfattning om sin egen situation i samhället. Hon kan se tillbaka utan större oro på sin egen utveckling och framtid. Identitet ger människor trygghet och stabilitet i tillvaron. (Alsmark 1997, 10.) Samma definitioner gäller också minoritetsidentitet. Enligt Ouvinen-Birgerstam (1984, 62-63) är en person med stark positiv identitet kapabel att anpassa sig själv till förändrade omständigheter och även att förändra rådande omständigheter att passa sig själv bättre. För en person med negativ identitet är nuet förvirrat och smärtsamt och framtiden med möjliga förändringar ser inte heller bättre ut.

Identitet betraktas inte längre som ett tillstånd utan den är flexibel och situationsbunden; en process som är ständigt under konstruktion. Den är inte någonting som man bär med sig eller någonting som bara är utan den betraktas som någonting som skapas i mötet med andra (Alsmark 1997, 11). Bildning av identitet är en dynamisk och mångsidig process

(Eriksen 2002, 76). Enligt socialkonstruktivistiskt perspektiv konstruerar individen sin identitet med hjälp av språk i olika situationer med olika samtalspartner (Otterup 2005, 27). Edwards (2009; 20, 34) konstaterar också att våra personliga egenskaper stammar från vår socialisation med grupper som vi hör till (t.ex. språkgrupper) och att vi blir, eller kan bli, sådana som vi betraktas av andra.

Identitetskänslan är inte något som vi vanligtvis är speciellt medvetna om, men vi märker dess betydelse när vi förlorar den och inte längre känner igen oss själva. Enligt Zygmunt Bauman (i Alsmark 1997) och Eriksen (2002, 76) dyker identitet upp så snart vi inte är säkra på vart vi hör. Förlusten av en identitet ses både som möjlig och tragisk och vi kan vara identitetslösa, utan hemmahörighet både i vårt eget inre och i någon grupp (Alsmark 1997, 10). Likadana känslor är vanliga också hos många krigsbarn. Det kan vara svårt att veta vart man hör. Är det hemlandet Finland där man har sina rötter eller är det Sverige där man har bott nästan hela sitt liv?

Bowlby (1951, 67) har på 1950-talet skrivit om föräldrarnas, speciellt modernas viktighet för barnens uppväxt och psykisk hälsa. Barnet skulle få uppleva en varm, nära och kontinuerlig relation till modern. Bowlby (1951, 70) t.ex. citerar amerikanska psykiatrer som redan på 1930-talet varnade för konsekvenserna som kan följa om små barn, t.ex. på grund av krig eller sjukdom, separeras från familjer. En tidig separation kan t.o.m. förorsaka psykiska problem. Ouvinen-Birgerstam (1984, 75) framhäver också familjens betydelse för barnens identitetsutveckling. Enligt henne tillförsäkrar föräldrar som fungerar ”adekvat” en positiv identitetsutveckling för barnet.

Aila Ojala-Engberg (Häggström 2003, 14) har också forskat i barns reaktion på separationer och hon skriver att barn i åldern från sex månader upp till tre-fyra år är särskilt känsliga för längre separationer. De ungefär fyra första åren spelar en avgörande roll för att en människa ska klara av de problem hon möter senare i livet. Om människan separeras tidigt från föräldrar kan det skada deras trygghetskänsla och förtroende. (Häggström 2003, 14.) En annan viktig emotionell utvecklingsfas genomgår barn från ca 4 till 7 års ålder och då utvecklas speciellt det språkliga tänkandet. Om barnet i denna

ålder placeras i en ny språkmiljö där ingen förstår dess språk kan barnet sluta att tala med andra. Dessa år är även viktiga för den sociala utvecklingen då barnet kommunicerar med och speglar sin identitet mot sina lekkamrater. Om det händer att barnet placeras i en främmande miljö med ett främmande språk kan det ha negativa effekter på identitetens utveckling. Med språkutvecklingen utvecklas också individens identitet. Om det finns problem med det första kan det bli problem med det andra. (Rapport 38 1994, 11). Om barnet får grundtrygghet genom sina första nära relationer, kommer tryggheten att vara en tillgång genom hela livet (Häggström 2003, 13). Enligt Häggström (2003, 13) beror krigsbarnens problem på både separation och diskriminering, vilket anses påverka hela deras liv. Även hos de barn som tycks ha klarat av att hantera sin situation, kan traumat finnas latent och oarbetat.

Individen kan identifiera sig själv genom att peka på sina relationer med olika personer och ting och genom att påtala likhet och olikhet med dem (Ouvinen-Birgerstam 1984, 21). Enligt Edwards (2009, 2) och Joseph (2004, 5) förekommer identiteten sällan separat utan ofta har vi många olika identiteter. Olika identiteter är socialt och språkligt uppbyggda och de växlar beroende av kontexten. Identiteten är olik om man i en viss situation är t.ex. barn, förälder eller kollega (Joseph 2004, 6-8). Någon entydig definition av identitetsbegreppet är inte möjlig (Alsmark 1997, 12) men i följande avsnitt klargör jag identitetsbegreppet ur denna avhandlingens synvinkel.

5.2. Språket och identitet

Språket spelar en betydande roll i människans liv och individens identitet är mycket beroende av språket. Språket är ett viktigt kommunikationsmedel och man känner gemenskap med dem som talar samma språk eller variant av språk. (Linell 1982.) Enligt Joseph (2004, 185) har modersmålet en central roll när man konstruerar sin identitet men han konstaterar också att alla har många olika nivåer av språkliga identiteter och andra språk kan också ha en stor roll i ens språkliga identitet. Möjligheten att kommunicera språkligt på ett mångsidigt och avancerat sätt kan stärka samhörigheten inom gruppen.

Människor som inte riktigt tillhör någon bestämd grupp och inte riktigt behärskar någon grupps språk känner sig ofta otrygga och rotlösa och kan ha problem med sin identitet och självkänsla. (Linell 1982.)

Virta (1994a, 24) har delat upp den språkliga identiteten i två olika aspekter: språklig jagidentitet och språklig självuppfattning. Språklig jagidentitet innehåller känslan av att vara sig själv när man talar ett visst språk och det språkliga självförtroendet d.v.s. att man litar på att man klarar sig i språkliga situationer på ett visst språk och att man känner att man tillhör en viss språkgrupp eller vissa språkgrupper. Språklig självuppfattning för sin del inrymmer människans uppfattningar, värderingar och känslor beträffande både färdigheter i olika språk och språkgrupper och relationen till dem.

Språket är viktigt för individens identitetskänsla och om man inte kan kommunicera leder det ofta till olika sociala och personliga problem. Vanligaste orsaken till språklösheten är att man av någon anledning inte kan använda ett språk i den föreliggande sociala situationen. Det är så vanligt att den gäller de flesta människor i någon utsträckning eftersom språket används på olika sätt i olika sociala situationer och vi är inte vana vid alla möjliga (ofta officiella) situationer och deras språkvarianter. En stor grupp språkligt handikappade människor är invandrare. (Linell 1982, 44-45.)

Språket och dess dialekter länkar människor och deras grupper samman (Edwards 2009, 6). Enligt Linell (1982, 262) kan självkänslan hos invandrare vara låg t.ex. på grund av låg status i den egna gruppen. Om ett barn inte har en möjlighet att utveckla sitt förstaspråk tillräckligt kommer det också att prestera dåligt i andra språket. Därför är det viktigt för ett invandrarbarn att få hemspråksundervisning. Enligt Linell (1982, 262) visar både svenska och internationella erfarenheter att vissa invandrargrupper, inklusive barn i dessa grupper, kan drabbas av problem som bristande språkutveckling i modersmålet och/eller i det nya landets språk. Det gäller speciellt sådana invandrargrupper som är ekonomiskt och politiskt svaga. (Linell 1982, 262.) Om vi vill att barnen blir tvåspråkiga individer på ett psykologiskt fördelaktigt sätt bör förhållandena vara så att de kan känna

igen sig på båda språken och uppleva en sund stolthet över sina två språk (Virta 1994a, 24-25).

Dufva & Pietikäinen (2009, 4-5) konstaterar att individens språkliga identitet är bunden till samhällelig och politisk kontext. De har märkt i sin forskning att två- och flerspråkighet inte är endimensionellt fenomen. Den grundar sig t.ex. på samhälleliga kontexter, människornas levnadslöpp och erfarenheter. Flerspråkigheten är ett lagrat, situationsbundet och föränderligt fenomen. Enligt Virta (1994a, 20) är problem med tvåspråkighet inte språkliga utan kulturella, sociala och socialpsykologiska. Människan har en speciell affektion och lojalitet till språken som hon t.ex. tänker och drömmer på (Joseph 2004, 185). Språket kan ses som bärare och förmedlare av kulturen och det gemensamma tänkesättet och på det sättet vävs begreppen språk, kultur och tänkande samman. Människan som behärskar två språk har också tillgång till två kulturer och två tänkesätt. (Virta 1994a, 18.) För tvåspråkiga barn är det viktigt att känna sig själv oavsett vilket språk de talar (Virta 1994a, 24).

Språk och identitet är oskiljaktiga. (Joseph 2004, 14). Enligt Virta (1994a, 24) är det normalt att identitetskänslan ”kommer i gungning” i tvåspråkiga förhållanden. Olika slags tvåspråkigheter påverkar olika individens identitet, vilket gör också förhållandena som människan lärde sig genom olika språk (Edwards 2009, 13). Gamla åsikter om att tvåspråkigheten betyder förlust är bortglömda och det har påståtts att ökning i individens språkliga repertoar korrelerar med mer intensifierad sensitivitet, utvecklad kulturell kännedom och t.o.m. med bättre kognitiv flexibilitet (Edwards 2009, 248).

En av språkets viktigaste betydelse är att det bär individens nationella och kulturella identitet. Det reflekteras t.ex. av fraser i många olika språk så som ”inget språk – ingen nation” och ”vårt språk är vår styrka”.(Burck 2005, 27-28.) Språket är ett av de viktigaste banden som håller en grupp samman. Det möjliggör kontakt inom gruppen och främjar grupptillhörigheten. (Åmossa 1978, 54; Hansegård 1979, 77) De flesta krigsbarn ställdes inför en språkväxling och många glömde finska språket i samma takt som de lärde sig svenska (Häggström 2003, 13). Nuförtiden är idealet att invandrare i Sverige lär sig

svenska språket och samtidigt har möjlighet att behålla och vidareutveckla modersmålet. Kontakten med ett nytt samhälle som man lever i skall inte innebära att man måste ge upp sina nationella och kulturella traditioner och inte heller sitt språk. Tvärtom bör man berika och vidareutveckla dessa. (Åmossa 1978, 72-74.)

Språket har en central betydelse för identiteten och för etniska grupper är språket ofta en av de viktigaste sammanhållande faktorerna och symbolerna för gruppens identitet. (Virta 1994a, 25.) En del av mina informanter berättar att fast de inte kan så bra finska försöker de prata det med varandra för att inte glömma språket eftersom det är viktigt för dem. Människor känner ofta en stark emotionell bundenhet till deras första språk. En del informanter berättar att de har förlorat sitt första språk d.v.s. finskan. Edwards (2009, 251) skriver att det ofta existerar en affektion mot det förlorat språk som är en viktig del av härkomsten och som representerar en sorts tvåspråkig samhörighet. Språklig kontinuitet är ett stark kulturell stöd för känslan av etnisk gruppidentitet men det betyder inte att man måste använda det ursprungliga språket. Språket är ett viktigt stöd men inte det enda.

5.3. Nationell identitet

Ibland brukar nationell och etnisk identitet skiljas (se t.ex. Ouvinen-Birgerstam 1984, 51; Virta 1994a, 23) så att termen etnisk identitet syftar på språklig-kulturell särart och nationell identitet på medlemskap i en viss nation eller ett visst samhälle. Forskarna konstaterar dock att begreppen nationell och etnisk identitet överlappar i många fall och i denna undersökning använder jag termen nationell och etnisk identitet i samma betydelse. Forskningsfrågorna och analysen handlar om nationalitet och informanternas identifiering med både Finland och Sverige och båda ländernas invånare.

Enligt Ernst Renan (citerad i Edwards 2009, 154) kommer känslan av nationell identitet från ett gemensamt arv. Åmossas (1978, 18) definition för människans nationella identitet är följande:

Att ha gemenskap, att tillhöra en grupp, där man ordlöst förstår sammanhangen och livsmönstret, att där ha en bestämd roll som erkänd av en själv och av gruppen och att uppleva en självklar kontinuitet i detta, det ger en människa hennes nationella identitet.

Ofta beror den etniska identiteten på nativa kriterier (Edwards 2009, 155). ”Gruppheten” som formas av ’blod och samhörighet’ är den som har en stark emotionell laddning (Edwards 2009, 9-10). Edwards (2009, 151) frågar om den etniska identiteten är statisk eller socialt konstruerad. Ouvinen-Birgerstam (1984, 55) konstaterar att det hela tiden pågår en kognitiv och emotionell förändrings- och anpassningsprocess hos människan. Enligt Jenkins (citerad i Edwards 2009, 154) kan människan konstruera sin identitet men inte i sådana förhållanden som de själva väljer. Om man tänker på finska krigsbarn som bor i Sverige kan man anta att deras nationella identitet har förändrats på grund av deras erfarenhet och kan till och med variera beroende på var de är och vem de är med. I sin barndom har de varit finländare och de har rötter och släkt i Finland och många har fortfarande kunskaper i finska språket men efter årtionden i Sverige har många bytt medborgarskap och blivit också en del av svenska folket. Edwards (2009, 162) definierar etnisk identitet som lojalitet mot en grupp som man har nedärvda band med. Det behöver inte finnas kontinuitet, över generationer, av samma socialisation eller kulturell konstruktion men man måste ha en känsla av att en grupps gränser skall hålla sig. Dessa kan bevaras av gemensamma objektiva egenskaper som språk och religion eller mera subjektiva engagemang i känslan av ”grupphet” eller av en kombination av båda.

Enligt Virta (1994a, 23) ses etnisk identitet som en aspekt av social identitet. Han konstaterar att man inte behöver göra en åtskillnad mellan individens personliga och sociala identitet. Till exempel i invandrar- och minoritetsförhållanden kan språket och etniciteten bli en viktig del av det egna jaget eftersom man som minoritetsmedlem ofta blir definierad av andra på grundval av sin språkliga och etniska tillhörighet istället för sina personliga egenskaper. Virta (1994a, 23) konstaterar att finskheten för finnen i Sverige kan vara en mer personlig egenskap än för finnen i Finland. Det kan förmodas vara situationen också med de finska krigsbarnen i Sverige.

Enligt Åmossa (1978, 18-21) är nationell gemenskap särskilt en språklig gemenskap. För en minoritetsgrupp är ett eget språk den mest effektiva gränsbevarande mekanismen. Det gemensamma språket är en brygga mellan historiska omständigheter och nutid. Finska krigsbarn som bor i Sverige har ofta starka band både till finska och också svenska språket och det har också mina informanter. På grund av språkkunskaper kan krigsbarnen känna sig både finländare som svenskar.

Enligt Eriksen (2002, 76) blir etnisk identitet betydelsefull då man märker att den är hotad. Finsk identitet är troligen inte särdeles hotad i Sverige eftersom kulturskillnaderna mellan Finland och Sverige inte är så stora att en finländare inte kan assimileras i Sverige eller tvärtom. Om man jämför med invandrare som har kommit från olika kulturer kan skillnaderna mellan hemlandets och det nya landets kulturer vara mycket större och därför kan den etniska identiteten få en större roll i deras liv. Det konstaterar också Ouvinen-Birgerstam (1984, 169) som har undersökt identitetsutveckling hos barn i olika minoritetsgrupper i Sverige.

Ågren (2006, 50) konstaterar att personer med finsk bakgrund i Sverige ser ut ungefär som personer med svensk bakgrund, och de som är födda i Sverige talar ofta svenska utan brytning. De kan utan problem passera som svenskar. Det är samma sak med krigsbarn, åtminstone med dem som var bara några år gamla när de förflyttades till Sverige och stannade där efter kriget. Om man har glömt finskan har man troligen lärt sig så bra svenska att ingen märker att man har haft något annat språk som förstaspråk.

Enligt Virtas (1994a, 31) sammanfattning av olika undersökningar om finska barns identitet tillägnar sig de finska barnen i Sverige snabbt någon form av svensk identitet, ofta vid sidan av finsk identitet, eller en finskdominerad dubbel identitet. Det finns likheter mellan dessa vanliga invandrarbarn och de finska krigsbarnen som också tillägnat sig svensk eller dubbel identitet. Barnen som är med i Virtas (1994a) sammanfattning var från helfinska invandrarfamiljer eller barn med en förälder från Finland. Krigsbarnens situation har varit annorlunda eftersom de inte hade sina finskspråkiga föräldrar med sig när de flyttade till Sverige och ofta fanns det ingen som de kunde tala finska med. Därför

gick försvenskningen troligen snabbare hos krigsbarn och det finns fler av dem som också tillägnat sig helsvensk identitet eller svenskdominerad dubbel identitet. Trots försvenskningen kan det ändå vara möjligt att ha en del av den finska identiteten kvar.

6 MATERIAL OCH METOD

6.1 Syfte

Syftet med denna avhandling är att ge en bild hur erfarenheterna som krigsbarn har påverkat människans språkliga och nationella identitet. Jag gjorde avgränsningen att avhandlingen handlar om finska krigsbarn som nuförtiden bor i Sverige. De kan ha stannat där direkt efter kriget eller flyttat dit efter att ha bott i Finland efter kriget. I denna avhandling använder jag termen krigsbarn om de över 70 000 0-14 år gamla barn som under andra världskriget skickades från Finland till Sverige.

Denna undersökning är en kvalitativ undersökning. Med kvalitativa undersökningar eftersträvar man inte statistiska generaliseringar utan man försöker t.ex. beskriva ett visst fenomen eller förstå vissa händelser. Informanterna ska vara personer som känner fenomenet eller har erfarenhet om händelserna. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 85).

6.2 Informanter

Mina informanter (N=15) är finska krigsbarn som bor i Sverige. 10 av dem är kvinnor och fem är män. Informanterna är 72-78 år gamla. Jag hittade informanterna genom bekanta i Finland och i Sverige och genom svenska krigsbarnsföreningar. Informanter är krigsbarn som själva har upplevt förflyttningen från Finland till Sverige, några av dem t.o.m. många gånger. De känner bäst sina erfarenheter och känslor. Alla som fyller i mina kriterier (finska krigsbarn som nuförtiden bor i Sverige) har fått svara. Samplet är inte stort men undersökningens syfte är inte generaliseringar utan jag försöker beskriva och

tolka informanternas erfarenheter och språkkunskaper och ge en bild av deras språkliga och nationella identitet.

I tabell 1 nedan redovisas informanterna med en del bakgrundsinformation. Informanterna har behandlats anonymt och de har fått fingerade namn.

Informant	Ålder	Kön	Medborgarskap (F/S/B)	Kom tillbaka till Finland efter kriget	Modersmål (F/S/B)
Marjatta	72	Kvinna	Båda	Ja	Svenska
Hilla	72	Kvinna	Båda	Nej	Finska
Selma	73	Kvinna	Svenskt	Ja	Svenska
Hanna	74	Kvinna	Svenskt	Ja	Svenska
Marja	74	Kvinna	Svenskt	Ja	Svenska
Liisa	74	Kvinna	Båda	Nej	Svenska
Linda	75	Kvinna	Båda	Ja	Finska
Aino	76	Kvinna	Svenskt	Nej	Svenska
Salli	77	Kvinna	Båda	Nej	Båda
Niilo	71	Man	Svenskt	Nej	Svenska
Arvo	72	Man	Båda	Ja	Svenska
Heikki	78	Man	Båda	Ja	Båda
Kai	77	Man	Svenskt	Ja	Båda
Raimo	78	Man	Båda	Ja	Svenska
Raija	78	Kvinna	Finskt	Ja	Finska

Tabell 1. De informanterna jämte deras ålder, kön, medborgarskap, återkomst information och modersmål

6.3. Material

Som material använde jag en pilotstudie i form av en intervju och 14 frågeformulär med 54 frågor. Med en pilotstudie kan man pröva sina undersökningsmetoder och frågor och se om informanterna förstår frågorna på det sätt man har planerat. (Nyberg 2000, 104.) Först gjorde jag en pilotstudie med en informant genom en halvstrukturerad temaintervju. Förberedningen och en bra stomme till intervju är nödvändiga för en intervju med god kvalitet (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Intervjun bestod av tre teman: informantens

bakgrund, språk och språkbruk och nationella identitet och därtill hade jag också en del preciserande frågor. Intervjun gjorde jag i Finland, eftersom informanten var på besök i Finland. Vi diskuterade på finska, vilket passade bra för informanten som kan både finska och svenska. Ytterligare datainsamlingen gjorde jag per e-post och brev, eftersom de andra informanterna var i Sverige.

Enligt pilotstudien utarbetade jag frågeformuläret (Bilaga 1) för andra informanter. Frågorna i formuläret var ungefär desamma men en del omformulerade jag för att anpassa dem bättre för frågeformuläret. Frågeformuläret var både på finska och på svenska och det fanns samma frågor på båda formulär. Frågorna delade jag upp i tre kategorier: 1) bakgrundsinformation, 2) språk och språkbruk och 3) nationell identitet. Bakgrundsinformationen innehåller frågor om tiden som krigsbarn t.ex. när och varför flyttade informanterna till Sverige, vilka språkkunskaper de då hade och hurdana kontakter har de till Finland. Med hjälp av frågorna om språket och språkbruket tog jag reda på informanternas nuvarande språkkunskaper, flerspråkligheten, språklig identitet, d.v.s. vilket språk som är deras modersmål och vilket språk som är emotionellt närmast till dem. Frågorna om nationell identitet består av frågor som klarlägger informanternas tillhörighet med Sverige och Finland och identifiering med finska och svenska människor och deras kultur. Frågorna bestod av både strukturerade (slutna) och icke-strukturerade (öppna) frågor.

Med denna avhandling söker jag svar på följande frågor:

- 1) Känner sig de finska krigsbarn som bor i Sverige som finländare eller som svenskar?
- 2) Vilket språk definieras de som deras modersmål?
- 3) Vilka språk behärskar och använder de?
- 4) Hur upplever de sin språkliga och nationella identitet?
- 5) Har språkkunskaper någonting att göra med upplevd identitet?

Edwards (2009, 249) konstaterar att det finns bevis att språkvalet kan påverka tvåspråkigas svar. De svarande ger troligen lite olika bilder om sig själva beroende på

språket de använder. Svaren kan t.ex. vara mer emotionella på ett språk än på ett annat. Det kan också vara situationen med mina informanter. Intervjun som jag gjorde med en informant var mestadels på finska men hon hade också möjligheten att svara eller komplettera sina svar på svenska om hon inte kunde ge svar på finska. Frågeformuläret var både på finska och på svenska. Merparten av informanterna valde det svenskspråkiga formuläret, bara tre det finskspråkiga formuläret och en hade skrivit svaren på svenska. Alla hade möjlighet att använda sitt starkaste språk. För många är det starkaste språket svenska men ämnet kan vara sådant som de känner emotionellt närmare med finska språket.

6.4. Analys

Som analysmetod har jag använt innehållsanalys. Först gick jag igenom informanternas svar och letade efter material som är betydelsefullt för undersökningen. Frågeformulären bestod av 54 frågor (inklusive bakgrundsinformation). Det finns några frågor i frågeformuläret som tydligen var oklara för informanterna och därför hade blivit utan svar eller förorsakat irrelevanta svar. Därför använde jag enbart 48 av frågorna i min analysfas. På basis av svaren utarbetade jag tabeller, matriser och korstabeller som jag analyserade. Resultaten fick stöd från svaren på öppna frågorna. En del av öppna svaren var ursprungligen på svenska men några har jag översatt från finska. Jag har också korrigerat möjliga skrivfel eller tillagt några ord för att citaten skulle vara mer lättlästa. Detta har jag gjort utan att ombilda innehållen på svaren. Med hjälp av svaren letade jag efter teman som återkom i olika informanternas svar. Teman som jag har behandlat i denna undersökning är dem som kom klarast fram.

7 RESULTAT

7.1. Allmänt om informanterna

Materialet för denna undersökning kommer inalles från 15 informanter; 14 som fyllde ett frågeformulär och en som intervjuades. 10 av mina informanter är kvinnor och fem är män. Alla är 72-78 år gamla. De är födda i olika städer i Finland och i Karelen och bor nu i olika städer i Sverige. De var 2-11 år gamla när de förflyttades till Sverige för första gången. Tre av informanterna bodde först i ett barnhem men alla har bott i minst en familj under sin vistelse i Sverige. Bara två av dem kunde åtminstone lite svenska när de kom till Sverige men 13 kunde inte språket. 13 av informanterna gick i skola i Sverige och 11 av dem hade undervisningen på svenska, en på finska och en på båda språken. 12 hade kontakt med släktingar i Finland under kriget, mestadels genom brev.

Informanterna stannade i Sverige i sammanlagt två till fem år innan de skickades tillbaka till Finland men fyra av dem kom inte tillbaka utan stannade permanent i Sverige. Av de 11 som återvände till Finland efter kriget kände åtta att det var svårt. Orsakerna var t.ex. främmande miljö, nya familjemedlemmar (styvföräldrar, nya syskon), trångboddhet, fattigdom och problem med det finska språket. En del av informanterna hade t.o.m. varit fem år i Sverige och bara fyra av de 11 som kom tillbaka efter kriget kunde fortfarande finska. Bara en informant kunde finska "utan problem" men andra tyckte att de talade knagglig finska men att språket kom tillbaka ganska snabbt. En del informanter fick lära sig ett nytt språk t.o.m. tre gånger; först finskan som första språk, sedan svenskan i Sverige och sedan igen finskan i Finland. Flyttningen till Sverige efter kriget var lättare, ingen berättade om svårigheter med svenska språket. Hanna berättar hur det var att komma tillbaka till Finland:

- (1) "Jag trivdes bra hos fosterföräldrarna. Där fanns mat och bra kamrater. Jag hade svårt att anpassa mig till min hemmiljö. Jag blev mobbad i skolan. Jag ville tillbaka till mina fosterföräldrar." Hanna, 74 (Bilaga 1, bakgrundsinformation, fråga 14)

Informanternas erfarenheter skiljer sig från varandra. Raija har, för sin del, inga negativa minnen om återkomsten till Finland.

- (2) ”Det var liksom spännande att komma tillbaka och träffa systrar och släktingar. (...) Jag tycker att det egentligen inte var svårt (att anpassa sig i Finland). På något sätt anpassade jag mig med allt. Jag hade inga svårigheter.” Raija, 78 (Bilaga 1, bakgrundsinformation, fråga 14)

Alla mina informanter är krigsbarn som nuförtiden bor permanent i Sverige. Fyra av dem har inte kommit tillbaka till Finland efter kriget och resten flyttade till Sverige efter att hade bott två till tio år i Finland efter kriget. Orsakerna till varför krigsbarnen återflyttade permanent till Sverige var t.ex. längtan efter Sverige och fosterföräldrarna och att omständigheterna och utbildnings- och arbetsmöjligheterna var bättre i Sverige.

- (3) ”Jag hade varit många gånger i Sverige på somrarna och jag trivdes här och min språkkunskap var bra. Min storasyster bodde också här och hon hade sin egen familj här. (...) Jag hade många bekanta men språkkunskapen var en stor anledning. Sedan kom kärleken och då var det klart. Omständigheterna var bättre här.” Selma, 73 (Bilaga 1, bakgrundsinformation, fråga 15)

Två informanter berättar att de åkte till Sverige på tillfälligt besök men stannade permanent. Raija höll efter kriget kontakten med sina svenska fosterföräldrar och när de bad henne att komma för ett år åkte hon gärna tillbaka. Hon tänkte inte stanna permanent men hon hade redan bott lika länge i Sverige än i Finland och så kändes också Sverige som hem:

- (4) ”Jag var redan 17 år gammal. De (fosterföräldrar) hade skaffat en affär och bad mig att komma och hjälpa (...) de sade att för ett år (...) men när jag var där tyckte jag att jag var hemma där.” Raija, 78 (Bilaga 1, bakgrundsinformation, fråga 15)

Informanterna besöker Finland då och då. Sex av dem brukar göra det en till två gånger per år och nio svarade att de gör det mindre ofta. Bara tre av informanterna har någon gång funderat på att flytta tillbaka till Finland. 11 av informanterna hör till någon

Krigsbarns-förening men bara tre hör eller har hört till en finsk eller finlandssvensk förening.

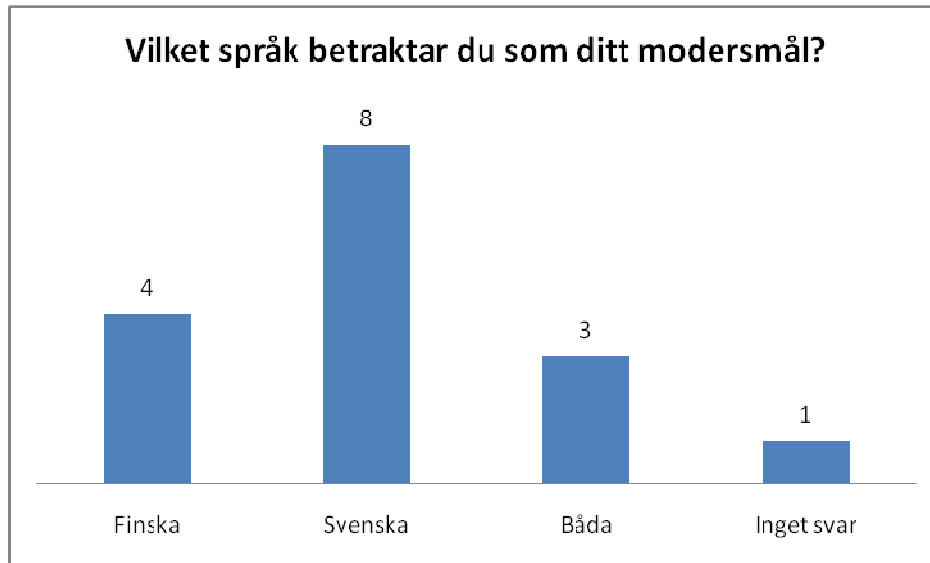
Merparten av informanterna känner att de har förlorat antingen delvis eller helt finska språket men många försöker prata så mycket finska som möjligt t.ex. med andra krigsbarn. Salli beskriver sina nuvarande språkkunskaper i finska språket:

- (5) ”I årtionden var mitt finska språk ett sekundärt språk – jag använde det cirka en gång om året när jag besökte Finland. Nuförtiden, (...) efter jag har hittat bl.a. Krigsbarnsföreningen (...) använder jag finska språket varje vecka!” Salli, 77 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 5)

Paula Rossi (2006b, 224-232) har också forskat krigsbarn och deras språkbruk och språkbyten före och efter krisåren, och hon har fått liknande resultat. Rossi konstaterar att kontakt med den finska familjen under Sverigevistelsen hjälpte krigsbarn att bevara finska språket. Fast många tappade sitt modersmål under sin vistelse i Sverige, lärde de sig snabbt det igen. Åldern spelade en viss roll: För äldre barn var det ofta lättare att komma ihåg finska språket efter hemkomsten till Finland.

7.2. Krigsbarnens modersmål

Hur definierar informanterna sitt modersmål? Åtta av de 15 informanterna anser svenska som sitt modersmål, fyra finska och tre båda språken (se Figur 1). En är finlandssvensk och har svenska som första språk men en betraktar finskan som sitt modersmål fast hon anser att hon inte kan mycket finska. En informant gav inget svar på frågan, vilket förstärker tanken att ämnet kan vara känsligt och att det inte är lätt för krigsbarnen som har redan länge bott i Sverige att definiera sitt modersmål.



Figur 1. Informanternas modersmål (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 1)

Informanterna kan använda alla av Skutnabb-Kangas (1981) tidigare presenterade definitioner d.v.s. ursprungs-, kompetens-, funktions- och attityddefinitionen när de definierar sitt modersmål. Hur man väljer sitt modersmål beror inte alltid på vilket språk man behärskar bäst men inte heller behöver det vara det språk som man har lärt sig först. Enligt ursprungsdefinitionen är modersmålet det språk som man har lärt sig först och enligt attityddefinitionen är modersmålet det språk som man identifierar sig med.

Attitydkriteriet är det kriterium som passar bäst på krigsbarnen som bor i Sverige. Förstås finns det krigsbarn som har lärt sig två språk samtidigt. En av mina informanter är tvåspråkig på det sättet att han har lärt sig både svenska och finska hemma i Finland och har fortfarande bra kunskaper i båda språken men de flesta av informanterna hade inga kunskaper i svenska när de förflyttades till Sverige men efter att ha bott många årtionden i Sverige har det svenska språket blivit både starkare, viktigare och på sätt och vis närmare än det finska språket.

För en stor del människor är det inte något problem att bestämma sig vad som är deras modersmål, och därför kommer de sällan att tänka på vilka kriterier de använder när de uppger ett språk som sitt modersmål (Skutnabb-Kangas 1981, 20). Jag tror att en del av

mina informanter inte heller hade kommit på att tänka på sina språkkunskaper och sina modersmål så grundligt innan de svarade på mina enkätfrågor. Det verkar som om några är medvetna om sina språkkunskaper men troligen finns det också sådana som inte har klart för sig hur de kan definiera dem. För en person som har lärt sig två olika hemmaspråk i sin barndom eller ett språk hemma och ett annat språk utanför hemmet är det lättare att identifiera sig med två språk. Krigsbarnens situationer har varit olika. Många hade redan lärt sitt förstaspråk innan de förflyttades till Sverige. En del hade möjligheten att använda finska språket i Sverige men många hade ingen att prata finska med och var tvungna att lära sig ett nytt språk. Detta gick ganska snabbt men nästan lika snabbt glömde de finskan. En del har lärt sig finskan igen men det finns också dem som känner att de har förlorat sitt första språk.

Alla informanter utom en har haft finska som första språk. Niilo är född i finlandsvensk familj och har svenska som första språk. Hilla var två år gammal när hon flyttade till Sverige. Hon återvände inte till Finland efter kriget utan blev adopterad och har bott i Sverige sedan dess. Hon har försökt lära sig finska på vuxen ålder men berättar att hon inte kan mycket finska. Ändå betraktar hon det som sitt modersmål. Hon kan ha använt antingen ursprungs- eller attityddefinitionen. Enligt ursprungskriteriet kunde 14 av informanterna ha finska som modersmål med det har bara hälften (fyra har bara finska och tre har både finska och svenska).

Alla informanterna berättar att de har bättre kunskaper i svenska än i finska och de använder också mer svenska än finska, vilket kan vara orsaken till att de väljer svenska som sitt modersmål. Om man av dessa orsaker väljer svenskan som modersmål använder man antingen kompetens- eller funktionsdefinition.

Som Skutnabb-Kangas (1981, 25-26) konstaterar är modersmålet inte ett stabilt oföränderligt tillstånd utan en process. Modersmålet kan variera och det har hänt också hos krigsbarnen. Bara en av informanterna har svenska som första språk men nuförtiden känner 11 av dem att svenskan är deras modersmål (åtta har bara svenska som modersmål

och 3 har både svenska och finska). Liisa beskriver att som barn var hon finskspråkig men nu är hon svenskspråkig.

Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 27-39) är det också möjligt att ha två modersmål och då kan man använda samma fyra kriterier som man använder på ett modersmål, d.v.s. ursprung, kompetens, funktion och attityder. Då är attitydkriteriet igen det som passar bäst på krigsbarnen. Bland mina informanter finns det tre som betraktar både finska och svenska som sitt modersmål och ingen av dem hade några kunskaper i svenska när de för första gång flyttade till Sverige. Under årtionden i Sverige har det svenska språket blivit starkare och viktigare och på det sättet fått samma betydelse som det finska språket. Jag tror att ingen av dem kan båda språken lika bra och inte heller använder de båda språken lika mycket utan de har bra kunskaper i båda, språken är viktiga för dem och därför identifierar de sig med båda.

Finska språket är viktigt och ett känsligt ämne för krigsbarnen. Det kan vara det viktigaste bandet till Finland och det känns att de som inte längre kan det saknar det. Bland informanterna finns många som antingen delvis eller helt har glömt finska språket. Många av dem saknar sitt första språk och dem som fortfarande kan det vill inte glömma det. Finskan är länken till deras rötter och ett viktigt redskap för att ha kontakt med sina finska släktingar. Informanterna som fortfarande kan finska försöker underhålla sina språkkunskaper genom att använda språket med sina finskspråkiga vänner och andra finskspråkiga krigsbarn. Många av dem som har glömt finskan delvis känner irritation när de glömmet ord och talar långsamt. Så här berättar två informanter som delvis har glömt finskan:

- (6) "Finska går inte så fort och det gör mig arg när det går så långsamt. Man får leta efter ett ord i minnet, det kommer inte fram så du får berätta saken med många andra ord, det tar tid." Selma, 73 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 22)
- (7) "Det är irriterande när man letar efter ordet (som man en gång i tiden har kunnat) och det bubblar inte upp." Salli, 77 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 22)

Den vanligaste orsaken till förlusten av finska språket hos informanterna är att de inte har haft någon att tala finska med (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 16). Så här berättar Marja som separerades från sina syskon när de flyttades till Sverige och hade ingen kontakt i Finland i två år: *"Mitt modersmål (finskan) har jag glömt p.g.a. att det inte fanns någon i min omgivning som kunde tala finska."* Meningen hade varit att syskonen skulle bo i samma familj eller åtminstone nära varandra men en av dem blev sjuk och sedan hon blev frisk hade syskonet redan skickats till en familj och informanten hamnade på en helt annan ort. Det är en vanlig historia. Meningen var ofta att syskonen skulle få bo nära varandra men i verkligheten blev det inte alltid så. Familjerna visste ofta inte var deras fosterbarns syskon bodde. Marja fortsätter: *"Min svenska familj visste inte var min syster fanns, så vi hade ingen kontakt längre"*. Marja var två år i Sverige innan hon kom tillbaka till Finland och efter tre år flyttade hon tillbaka till Sverige och stannade där.

Aino berättar att två av hennes systrar också var i Sverige men alla tre syskon hamnade i olika städer. Hon hade bara en kompis som hon kunde tala finska med – tills kompisens flyttade tillbaka till Finland. Hon tycker att

- (8) "större hänsyn skulle ha tagits till placering av oss finska barn. Min syster och jag kom samtidigt till Sverige. (...) Tänk om vi båda två hamnat i närheten av vår tredje syster Eeva. Då kunde ju vi tre syskon förenats, umgåtts och vuxit upp tillsammans. (...) Kanske min syster och jag då hade varit tvåspråkiga som Eeva?" Aino, 76 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 16)

Det går också fram i Rossis artikel (2006b, 226-227) att barn placerades oftast i fosterhem men syskonen hamnade ofta i olika familjer.

En annan orsak som sticker av i svaren är missnöje mot myndigheterna. Liisa skriver att det känns som om ingen brydde sig om henne sedan hon lämnade Finland och Aino skriver att *"(jag) hade önskat att modersmålsundervisningen funnits på den tiden för då hade jag kanske inte helt tappat mitt finska språk"*. (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 16)

En fråga i frågeformulären var hur det känns att förlora ett språk och informanterna som helt har glömt finskan svarade att det känns ”*mycket ledsamt*” och att man ”*känner saknad efter sitt första språk*”.

(9) ”Grundidentiteten är borta. Något saknas i mitt liv. Jag blir inte hel förrän jag får tillbaka mitt språk”. Hilla, 72 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 22)

(10) ”Visst känner jag saknad efter mitt första språk. Jag kan visserligen några finska ord, vet hur det är uppbyggt etc. men har inte haft tillräcklig motivation att lära mig.” Niilo, 71 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 22)

Hilla berättar att många av hennes finska släktingar, även mor, pratar bara finska och att hon måste använda tolk när hon pratar med dem. Då känns relationer inte så nära som med dem som man kan prata med. Likadana känslor beskriver också andra informanter:

(11) ”Det känns mycket ledsamt, att inte kunna prata med de släktingar som finns kvar i Finland.” Marjatta, 72 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 22)

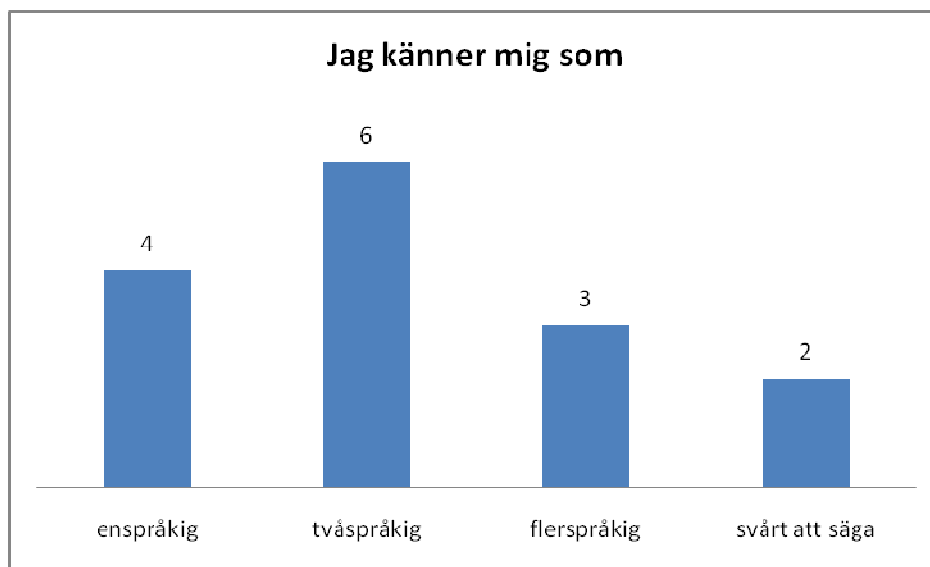
Enligt Skutnabb-Kangas (1981, 20) har modersmålet ett stort symbolvärde. Liksom många andra finländare som bor utomlands saknar krigsbarnen finska språket. För dem är det viktigt att höra finska, det gör dem glada. Två av informanterna som betonar musikens betydelse skriver att finska sånger är vackra och de är en av orsakerna till att de vill bevara sina kunskaper i finska. Många av dem som fortfarande kan finska berättar att de vill ha det kvar. De använder mera svenska än finska men de vill inte förlora sitt första språk.

Finska språket är viktigt därför att man är född i Finland. Språket är också en viktig del av nationell identitet. Så här berättar Hilla som inte har kommit tillbaka efter kriget och som anser att hon inte kan mycket finska:

(12) ”Hör jag finska talas blir jag glad. Jag känner genast en gemenskap med den som talar. Jag känner en längtan till Finland. Jag känner mig hel. Finska språket går in i själen, in i mitt innersta.” Hilla, 72 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 13)

7.3. Två- och flerspråkighet hos krigsbarnen

Man kunde anta att alla krigsbarn som kan både finska och svenska känner sig tvåspråkiga, åtminstone de som håller kontakten med sina finska släktingar eller andra finskspråkiga krigsbarn, men det har visats att det inte är så entydigt att definiera vem som är tvåspråkig. Av 15 informanter känner sex sig tvåspråkiga (en med svenska och tyska), tre flerspråkiga, fyra enspråkiga och två tycker att det svårt att definiera (se Figur 2).



Figur 2. En- och flerspråkighet hos krigsbarnen (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 4)

De som anser sig vara flerspråkiga kan minst tre olika språk och hos två informanter är ett av dessa språk finska. Niilo känner sig flerspråkig och berättar att han kan svenska, engelska och tyska och också lite franska och italienska. Linda anser sig vara flerspråkig och vid sidan av svenska och finska kan hon också engelska och franska. Hon också använder sina språkkunskaper regelbundet på grund av jobbet. Marja beskriver sig tvåspråkig med svenska och tyska medan de andra tvåspråkiga kan finska och svenska men inte alla kan båda språken lika bra. De som känner sig tvåspråkiga har olika språkkunskaper. Arvo berättar att han är tvåspråkig med "dålig finska". En som tycker att det är svårt att säga om hon är tvåspråkig eller inte är Raija som kan både svenska och

finska och den andra är Hilla ett adopterat krigsbarn som skriver att hon inte kan mycket finska men kan svenska, engelska och lite tyska.

De som säger att de är enspråkiga är enspråkigt svenskspråkiga. Det finns ingen som säger att hon kan enbart finska. Orsakerna varför fyra känner sig enspråkiga är att de (utom en) har glömt finska språket och inte kan (och kanske inte har lärt sig) något annat språk än svenska. Det finns också sådana som ställer stora krav på sina språkkunskaper. Det finns de som märkbart kan båda språken men inte använder så mycket finska och därför inte vill kalla sig tvåspråkiga. Ett bra exempel är Raija som har besvarat frågorna på finska men känner sig enspråkig (d.v.s. enspråkigt svenskspråkig). Hon berättar att hon i Sverige säger att hon kan finska men att hon inte vågar definiera sig som tvåspråkig eftersom hon inte kan så bra finska och använder det så sällan. Jag vet inte om informanterna hade varit mer självsäkra om jag på något sätt hade definierat begreppet tvåspråkighet.

En vanlig situation där ett barn blir tvåspråkig är att en förälder pratar ett språk med barnet och annat ett andra språk, vilket gör att barnet lär sig båda språken samtidigt. Ett annat sätt att lära sig två språk samtidigt är att barnet går i daghemmet eller skolan där man använder annat språk än hemma. Hos krigsbarn har situationen varit annorlunda. De har haft två familjer i olika länder med olika språk men inte någon möjlighet att använda båda språken samtidigt. Det kan vara att så som många andra anser också krigsbarnen att tvåspråkiga människor måste ursprungligen vara tvåspråkiga och kunna båda språken lika bra. Fortfarande tycker man ofta att man måste ha fullständiga språkkunskaper i det ifrågavarande språket innan man kan påstå sig vara tvåspråkig. Tidigare (ofta negativa) diskussioner om halvspråkighet kan också spela roll fast man nuförtiden tänker att kodväxlingen och användning av två språk i en och samma mening bara gör språkbruket rikare (Hassinen 2005, 48-49). Såsom Kuosmanen (2001, 87) konstaterar är det vanligt att tvåspråkiga människor kan några saker bättre på ett språk och några andra på ett annat språk. Sådana erfarenheter har också mina informanter. Tvåspråkig Heikki berättar att han ibland blandar finska och svenska när han använder båda språken samtidigt. Enligt honom är svenska språket starkare eftersom han *"har bedrivit (...) akademiska studier*

huvudsakligen på svenska men även på engelska och därför har större ordförråd och bättre färdighet på svenska” men han klarar sig också på finska och *”förstår även ett akademiskt språk på finska”* (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 5).

Såsom Dufva (2010, 26-27) konstaterar är fullständig språkbehärskning så som man har tänkt fenomen förut inte längre aktuell. Man har börjat uppskatta språkkunskaper på annat sätt. Globaliseringen och växande immigration har troligen också gjort att språkkunskaper ses i nytt ljus och uppskattas mer. De ses nuförtiden föränderliga och situationsbundna. Det finns olika typer av tvåspråkiga människor med olika slags språkkunskaper. Det finns ingen entydig definition om tvåspråkighet, varje människa har sin egen språkkunskapsprofil och får kalla sig själv som han eller hon vill.

En stor del av mina informanter har tro på och respekt för sina språkkunskaper och känner sig som två- eller flerspråkiga men hos några sitter kanske den gamla ideologin om ett språk – ett folk och idén att kunna ett språk betyder att man måste tala det som en infödd medborgare så starkt kvar att det är svårt att definiera sig som två- eller flerspråkig. Det kanske känns att man sviker sitt land (antingen Finland eller Sverige) om man kallar sig tvåspråkig.

Att kunna både finska och svenska är bara till nytta tänker alla informanter – också de som säger att de nuförtiden kan bara svenska. De som anser sig vara är tvåspråkiga berättar att kunskaperna i finska har varit nyttiga t.ex. i arbetslivet och i umgänget med finska släktingar. De som inte längre kan finska tycker att det vore nyttigt att kunna det. Några förargas av att de inte kan prata med släktingarna i Finland och en känner att något saknas i hans liv.

(13) ”Det är bara till nytta (att kunna två språk), man klarar sig bättre i Finland, och jag har två systrar i Finland som helst pratar finska.” Raimo, 78 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 23)

(14) ”Fördelar fanns i yrkeslivet då många arbetskamrater inte kunde så bra svenska.” Kai, 77 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 23)

(15) ”Naturligtvíst skulle det vara roligt att kunna tala finska, det skulle vara lättare att besöka Finland. Nackdelarna (med att man inte kan två språk) har ju varit att jag har missat kontakten med många anhöriga i Finland.” Marjatta, 72 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 23)

12 av informanterna kan också något annat språk än finska och/eller svenska. Det är ett ganska stor antal när man tar hänsyn till informanternas ålder. Inte alla över 70-åriga kan andra språk än sitt modersmål. Att krigsbarn som barn har flyttat från en kultur och ett språk till helt andra kan ha främjat deras möjligheter att lära sig nya språk och förstå olika kulturer bättre. En del av informanterna berättar att under tiden som krigsbarn ”*öppnade sig världen och blev större*”.

Såsom mina informanter har också de som Rossi (2006b, 229-231) intervjuade fått nytta av sina språkkunskaper och en av de intervjuade har berättat att kunskaper i svenska gjorde det lättare att lära sig engelska. Enligt Rossi har vistelsen i Sverige också hjälpt en del krigsbarn att få en god anpassningsförmåga.

Det som är överraskande är att fast finska språket är viktigt för mina informanter har *ingen* av dem lärt sina barn finska. Hos några kan orsaken vara att deras makar och makor är svenskspråkiga och de hade själv glömt finskan (delvis eller helt och hållet) innan de fick barn och därför inte kunnat lära dem finska. I början av 1970-talet skämdes finnarna i Sverige för att tala finska och många barn mobbades på grund av finskheten (Virta 1994a, 3), vilket kan ha påverkat krigsbarnens etniska känslor. Sedan dess har skammen blivit ovanligare och den etniska stoltheten ökat (Virta 1994a, 3). Jag känner själv några barn till krigsbarn som bor i Sverige och de är medvetna om och stolta över sina rötter och skulle vilja kunna finska.

7.4. Krigsbarnens språkliga och nationella identitet

Enkelt sagt är identitet det som du är men ändå kan individens olika identiteter växla beroende av kontexten.

Språket har två olika roller: den kommunikativa rollen och den symboliska rollen. Den symboliska rollen kan finnas fast den kommunikativa rollen inte finns d.v.s. fast man inte kunde språket, vilket kan vara situation hos invandrare. (Edwards 2009, 56.) På frågan om hur informanterna beskriver sig fick jag följande svar: ingen beskriver sig längre bara som finskspråkig, sju känner sig svenskspråkiga, sju både finsk- och svenskspråkiga och en gav inget svar (se Figur 3).



Figur 3. Hur beskriver krigsbarnen sin språkliga identitet (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 2)

Alla informanterna berättar att de behärskar svenska språket bättre än det finska men troligen på grund av olika kunskapsnivåer känner sig några svenskspråkiga och några både som svensk- och finskspråkiga. Att svenska språket är starkare kan orsaka att ingen känner sig som helt finskspråkig. Alla utom en av dem som känner sig som svenskspråkiga har glömt finskan. Andra informanter, också den som inte gav något svar,

kan finska. Raija vet inte om hon är finsk- eller svenskspråkig för hon nuförtiden använder så lite finska. Jag fick en sådan uppfattning om henne att hon skulle vilja säga att hon är finskspråkig eftersom det är hennes första språk men hon använder det nuförtiden så sällan och därför kan det inte längre så bra så att hon skulle våga kalla sig som finskspråkig. Hon anser att finska är fortfarande hennes modersmål och hon försöker bevara sina kunskaper genom att använda finska när det är möjligt men ställningen mellan finska och svenska har förändrat i hennes liv.

(16) ”Innan jag åkte till Sverige kunde jag förstås inte något annat språk än finska så då var finskan liksom mitt språk (...) men jag har bott längre i Sverige än i Finland och således är svenskan på något sätt mer närstående (...) jag pratar mer svenska men jag vill ändå kunna finska så att jag inte glömmer det.” Raija, 78 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 13)

11 av de 15 informanterna känner att de antingen delvis eller helt förlorat finska språket. Orsakerna är t.ex. att det inte fanns någon modersmålsundervisning i Sverige under eller efter kriget, krigsbarnen hade eller har inte nu någon att prata finska med vilket gör att man glömmer språket delvis eller t.o.m. helt och hållet. Det finns också krigsbarn som beskyller myndigheterna för förlusten av sitt första språk eftersom de separerade syskonen från varandra i Sverige eller inte tog ansvar för krigsbarnen när de kom hem efter kriget. Hilla berättar t.o.m. om chockupplevelsen som har förhindrat henne från lära sig finska:

(17) ”Jag var bara 2 ½ år när jag kom till Sverige. Jag har försökt lära mig finska. Men chockupplevelsen som 2-åring gjorde att jag inte kunde tala eller höra vad folk sa. (...) Det gjorde någon slags mental blockering som gjort att hur jag än försökt lära mig finska, har det inte gått trots många kurser. Ett barn kan inte förstå varför hon inte förstår eller kan tala. Fruktansvärt.” Hilla, 72 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 16)

När Hilla flyttade till Sverige var hon just i den åldern som tycks vara kritisk för barnets identitetsutveckling. Kontinuerlig relation till föräldrar och speciellt till modern är viktig och en tidig separation kan förorsaka t.o.m. psykiska problem. (Hägström 2003, 14; Ouveinen-Birgerstam 1984, 75; Bowlby 1951, 70). Hilla blev adopterad och kom aldrig

tillbaka till Finland. Hennes erfarenheter är negativa och de har haft negativa effekter på identitetens utveckling. Genom hennes svar kan man inte konstatera psykiska problemen sorg, längtan och t.o.m. förbittring kan lätt noteras. Hillas erfarenhet förstärker också Virtas (1994a, 24) och Linells (1982, 44-45) uppfattningar om att situationer där man inte klarar sig med sina språkkunskaper kan påverka individens språkliga självförtroende och förorsaka t.o.m. språklöshet.

Linells (1982) verk är skriven för 30 år sedan men hans tankar om språkets betydelse för identiteten är fortfarande aktuella. Resultat som jag har fått tyder på likadana känslor hos krigsbarnen. Krigsbarnen har upplevt språklöshet t.ex. efter flyttningen till Sverige, några barn slutade t.o.m. att prata för ingen kunde förstå dem. De har haft sociala problem och också problem med sin identitet och självkänsla. Rossi (2006a, 12) konstaterar också att traumatiska upplevelserna från krigstiden kan ha stört språkinläringen hos en del krigsbarn.

Språket är en stor del av identiteten. Emotionellt närmast känner sex informanter det svenska språket, tre det finska språket och tre av informanterna känner båda språken lika nära och två kan inte säga (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 13). Alla svarade inte på alla frågor och därför finns det ibland mindre än 15 svar. Det är vanligt att tvåspråkiga människor betraktar att det är det första språket som väcker emotionella föreställningar eftersom språket är förknippat med emotionellt relevanta personliga minnen (Pavlenko 2006, 271). Krigsbarn är gamla och de har bott länge i Sverige och behärskar svenska språket bättre än finska språket vilket gör att det troligen har pratat mer svenska i sitt liv än finska och fått emotionellt relevanta minnen som är förknippade med svenska språket.

Nästan hälften av informanter känner sig utanför i Finland och hos fem är orsaken bristande kunskaper i finska (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 21). Salli berättar att hon kan finska men känner sig utanför när finska språket förnyas och får nya ord. Fyra av informanter berättar att de inte kan finska och därför kan de inte kommunicera t.ex. med sina finskspråkiga släktingar.

(17) (Jag känner mig utanför) när jag är i Finland och hälsar på och jag inte kan prata med mina släktingar. Marja, 74 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 21).

(18) ”När jag så småningom kunde träffa min finska familj, kände jag mig utanför på grund av kommunikationssvårigheter.” Aino, 76 (Bilaga 1, språk och språkbruk, fråga 21).

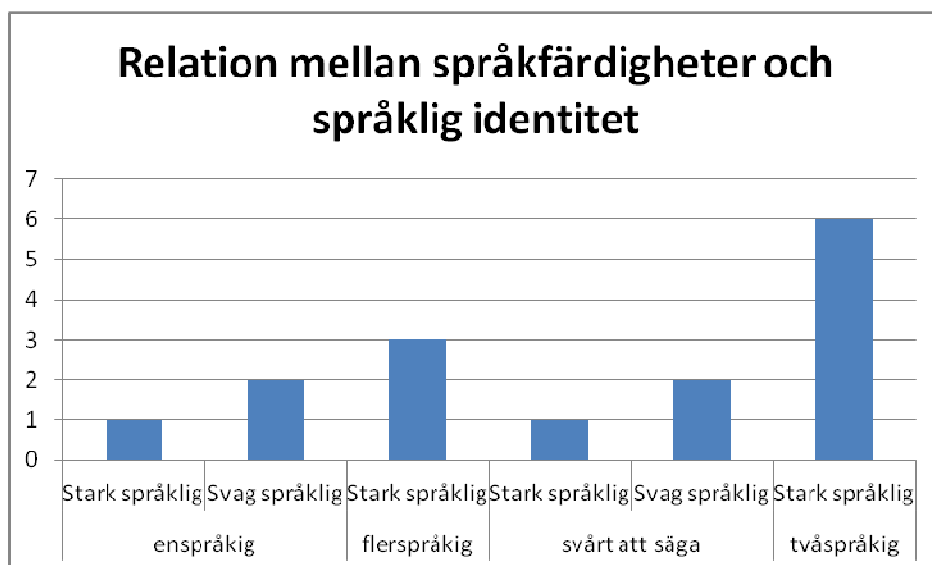
Krigsbarnens försvenskningprocess skiljer sig från andra sverigefinnar och andra invandrare – de är minoritet i minoritet. Situationen med finska krigsbarn under kriget var annorlunda än vad den är med dagens invandrabarn. En del krigsbarn hade inga kontakter till andra finskspråkiga barn och till och med inga kontakter till Finland. En del erbjöds undervisning på finska och man försökte hjälpa krigsbarn att ha kontakt till sina föräldrar eftersom då tänkte man att krigsbarn skulle återsändas tillbaka till Finland efter kriget. Alla hade dock inte möjlighet att studera på finska. Bara två av informanterna fick undervisning helt eller delvis på finska men tolv informanter hade på något sätt kontakt med Finland under kriget.

Krigsbarnen har varit i känslig ålder när de har separerats från föräldrar. Till en början var krigsbarnen som flyttade till Sverige 2-7 år gamla men senare fick man skicka också äldre barn. Mina informanter var 2-11 år gamla när de flyttade till Sverige och separationen från den finska familjen var inte alltid lätt. Det finns krigsbarn som tyckte att resan till Sverige var ett spännande äventyr men det finns också krigsbarn som inte ville lämna sina föräldrar och i värsta fall tappade kontakten med dem och lider fortfarande av det.

Enligt Salminen (2007, 19) beskriver en del krigsbarn sina erfarenheter i Sverige och Danmark som en slags internationell uppfostran vilket har senare hjälp att förstå och ställa sig positivt till flyktingar och främmande kulturer. En sådan uppfattning fick jag med av en del svaren som jag fick. Trots att det finns tråkiga erfarenheter hos informanterna finns det också positiva följder. Många informanter har sådana erfarenheter som Salminen (2007, 19) skriver om: de är språkkunniga, öppna för främmande kulturer och människor och anpassar sig lätt på olika länder.

Enligt Ouvinen-Birgerstam (1984, 18) strävar människan efter enhet, stabilitet och jämvikt i sin tillvaro. En balanserad människa med en stark identitet känner sig att hon är livsbejakande och att hon hör hemma någonstans. Människor med svag identitet däremot har inte någon samhörighetskänsla och de är ofta livsförnekande. Jag har delat in mina informanter fyra olika kategorier: *stark språklig identitet*, *svag språklig identitet*, *stark nationell identitet* och *svag nationell identitet*. Stark identitet används här för någonting positivt och svag identitet för någonting negativt. Indelningen har jag gjort med stöd av enkätfrågor 1, 2, 3, 4, 12, 13, 16, 21 och 22 som gäller språk och språkbruk och enkätfrågor 2, 4, 5 och 10 som gäller nationell identitet. De som har stark språklig identitet har ofta bra språkkunskaper och de är nöjda med dem. Det spelar ingen roll om de är en- eller flerspråkiga, viktigaste för stark språklig identitet är att känna igen sig och sina språkkunskaper och känna att man klarar sig med de språk som man kan. De som har svag språklig identitet är inte nöjda med sina språkkunskaper, känner sig utanför på grund av sina språkkunskaper och saknar ofta finska språket. De som har stark nationell identitet är balanserade människor som vet var det hör. De känner sig hemma i Finland, Sverige eller någon annanstans. Informanter med svag nationell identitet känner rotlöshet eller känslor av utanförskap. De vet inte var de hör.

Fyra av informanter har svag språklig identitet. Det finns ingen relation mellan det och om de kom tillbaka till Finland eller inte. Två av de stannade direkt i Sverige och två kom tillbaka efter kriget. Mer relation finns det när man tar hänsyn till deras språkkunskaper d.v.s. om de känner sig en-, två- eller flerspråkiga (se Figur 4).

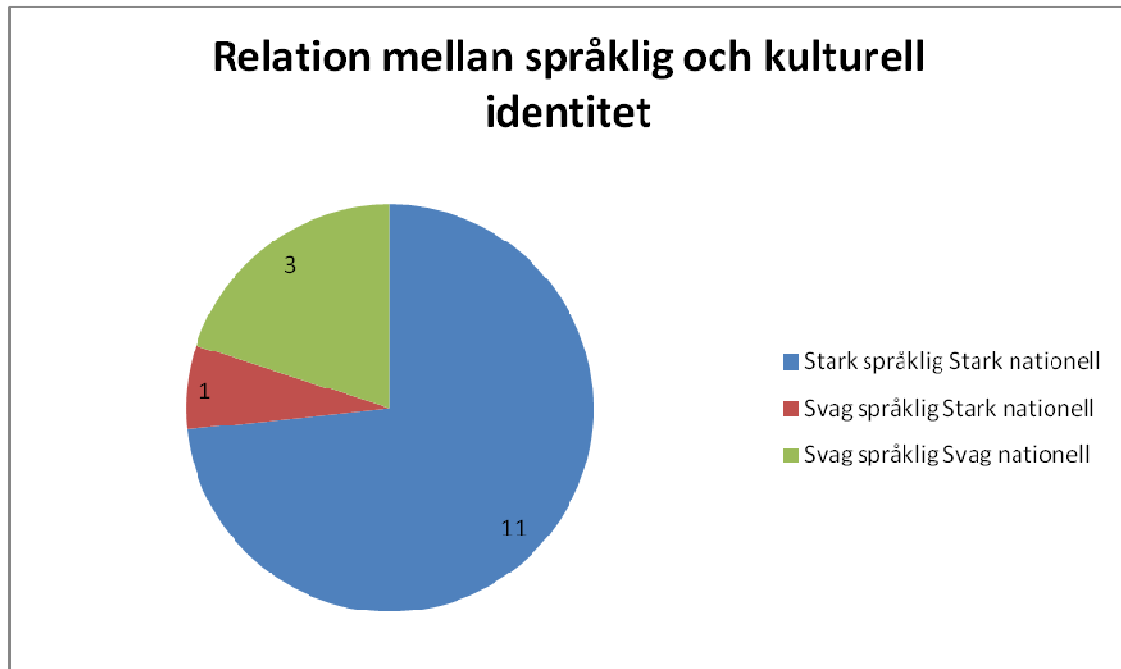


Figur 4. Relation mellan krigsbarnens språkfärdigheter och språklig identitet

Figur 4 visar att de som anser sig vara två- eller flerspråkiga har stark språklig identitet. Det finns också en informant, Kai med stark språklig identitet, som inte kunde välja om han är en-, två eller flerspråkig och en enspråkig informant, Aino som har stark språklig identitet. Aino har tappat finska språket och har redan länge känt sig som helsvensk. Hon har känt lite sorg för förlusten av första språket men enligt svaren verkar hon nuförtiden vara nöjd med sina språkkunskaper.

Det finns fyra informanter med svag språklig identitet. Hilla som har svag språklig identitet berättar att finskan är det närmaste språket fast hon inte kan det. På frågan om språkkunskaper svarade hon att det är svårt att säga. Orsaken hos henne kan vara att hon var bara två år gammal när hon flyttade till Sverige och att hon inte kom tillbaka efter kriget. Hon har glömt finska språket men berättar att hon blir glad när hon hör någon tala finska. Hon skulle vilja få tillbaka sitt första språk, då skulle hon känna sig hel igen.

Jag var också intresserad av relationen mellan språklig och nationell identitet. Den visas i Figur 5.



Figur 5. Relation mellan krigsbarnens språklig och kulturell identitet

Som det kommer fram i Figur 5 går stark språklig och nationell identitet ofta ihop. Informanter som har stark språklig identitet har också stark nationell identitet och informanter som har svag språklig identitet har också svag nationell identitet. 11 av informanterna har både stark språklig och nationell identitet, en har svag språklig men stark nationell identitet och tre har både svag språklig och svag nationell identitet.

Hilla som har svag språklig och svag nationell identitet berättar att hon har glömt finska språket känner längtan till Finland. Hon kan lite engelska och förstår ”hjälpigt” tyska men hon berättar att finska språket ”går in i själen” fast hon inte kan det och inte har lärt sig det fast hon har försökt det. Hon berättar att chockupplevelsen efter flyttningen till Sverige eftersom hon inte kunde tala eller förstå har förorsakat att hon inte kan lära sig finska fast hon har gått i många kurser. Hon känner sig utanför i Finland.

Hilla är densamma som berättar att hennes grundidentitet är borta och att på grund av förlusten av språket saknas någonting i hennes liv. På frågan om vem identifierar hon sig

med, finländare eller svenskar, besvarade hon finska krigsbarn. Hon blev adopterad till Sverige under kriget och så här beskriver hon sina känslor:

(19) ”(Jag känner) fruktansvärd sorg att finska staten gav mig till Sverige. De ville ha mig som medborgare när ge gick med på adoptionen.” Hilla, 72 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 3)

Enligt Åmossa (1978, 18) är det viktigt att tillhöra en grupp. Känslan är en del av människans nationella identitet. Den grupp som Hilla hör till är finska krigsbarn som hon har mest gemensamt med. Finländare är hon inte troligen eftersom hon inte längre kan finska och svensk vill hon inte vara. Bland krigsbarn finns troligen likadana erfarenheter och känslor vilket gör att det är lättare att identifiera sig med dem.

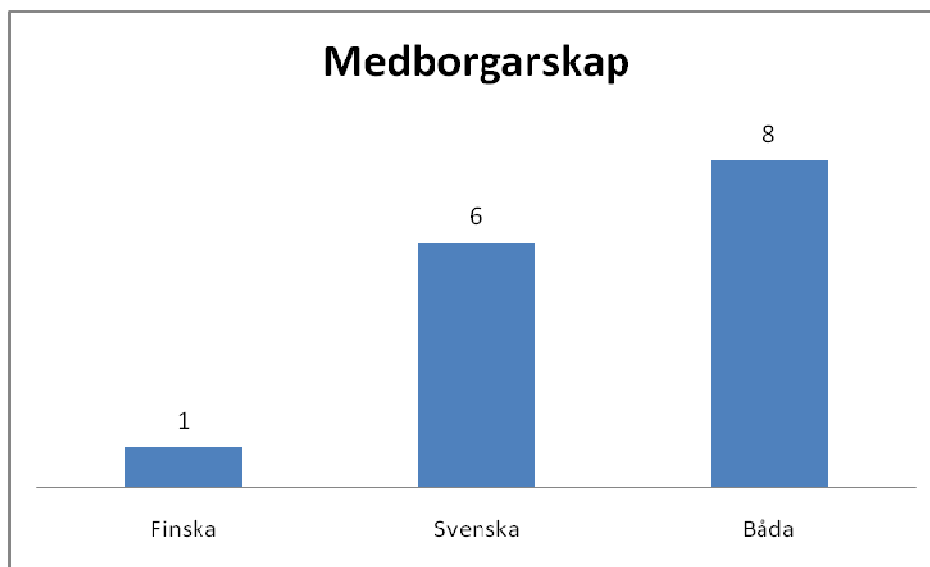
Marjatta som också har både svag språklig och nationell identitet berättar att hon känner sig ”rotlös”. Hennes hjärta finns i Finland men hon känner sig inte välkommen till Finland. Hon har haft hårda tider i livet, speciellt under kriget i Sverige, där hon blev sexuellt utnyttjad, och efter kriget i Finland eftersom hennes mamma inte kunde ta hand om henne. Hon är sorgsen och känner sig inte hemma någonstans.

Det finns likheter hos informanter med både svag språklig och kulturell identitet. De berättar att de har tappat sitt modersmål, saknar det och känner någon slags rotlöshet. Linda berättar att hon inte har haft kontakt med finsktalande människor och att hon känner att ingen brydde sig om henne sedan hon lämnade Finland. Dessa erfarenheter har ”satt sina spår som vuxen”.

Raija har en intressant situation eftersom hon har svag språklig identitet men stark nationell identitet. Hon berättar att hon kan både finska och svenska men att hon känner att hon inte kan språken så bra att hon kan kalla sig tvåspråkig. Känslan av svag språklig identitet kan bero på att hon är modest och underskattar sina språkkunskaper. Nationell identitet för sin del är väldigt stark hos henne. Hon känner sig alltid som finländare, hejar på Finland när hon tittar på sport och har alltid haft bara finskt medborgarskap. Så länge

som hennes finska moder levde, kändes det att Finland var hennes hem. Nuförtiden är det både Finland och Sverige. Hon är helt enkelt finländare.

Det finns också en intressant differens mellan män och kvinnor. De fyra informanter som har svag språklig eller kulturell identitet är kvinnor. Alla fem män har både stark språklig och nationell identitet. Hurdan är då informanternas nationella identitet? Är de finländare eller svenskar? Har medborgarskap någonting att göra med deras nationella identitetskänsla?



Figur 6. Vilket medborgarskap har krigsbarnen (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 1)

Bara en av 15 informanter har enbart finskt medborgarskap, sex svenskt medborgarskap och åtta både finskt och svenskt medborgarskap (se Figur 6). Orsakerna till varför man har bytt till svenskt medborgarskap varierar men många berättar att livet är lättare i Sverige när man har svenskt medborgarskap. De har bytt från finskt medborgarskap till det svenska t.ex. genom adoptionen, på grund av jobb, för att få bostättningslån och för att få samma medborgarskap med sin make. För många har orsaken varit praktiskheten men hos en del har orsaken varit att de inte längre kände sig som finländare.

(20) "Jag återsändes ej till Finland. När det blev dags för värnplikt kände jag mig mer svensk än finsk." Niilo, 71 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 2)

(21) ”När jag blev 20 år visste jag med säkerhet att jag aldrig skulle flytta tillbaka till Finland. Sökte då och beviljades svenskt medborgarskap.” Aino, 76 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 2)

(22) ”Finland har svikit oss finska krigsbarn.” Liisa, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 3)

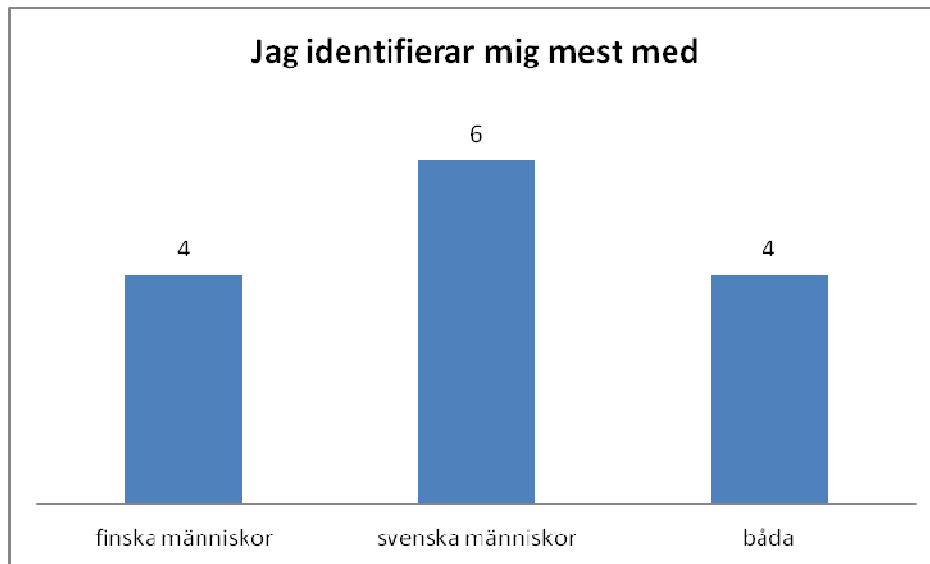
Liisa har både finskt och svenskt medborgarskap. Hon blev adopterad till Sverige och kom inte tillbaka till Finland. Hon har ingen i sin närmaste krets som kan finska, hon har glömt språket och från 5 års ålder har hela hennes uppväxt varit på svenska. Längtan till rötterna kan ändå läsas mellan raderna.

År 2008 blev det gratis för finska krigsbarn att söka finskt medborgarskap (Statsrådet 27.12.2007) och då sökte många krigsbarn, också några av mina informanter, tillbaka finskt medborgarskap. Bland informanterna finns också en som alltid har haft enbart finskt medborgarskap.

(23) ”Det var också möjligt att söka svenskt medborgarskap men jag tänkte att varför jag skulle söka det eftersom jag är finsk medborgare.” Raija, 78 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 3)

Nationell identitet handlar om tillhörighet. Enligt Ågren (2006, 47-48) är medborgarskapet en nyckel till kategorisering som fungerar relativt enkelt på papper men det berättar inte alltid om människors personliga identifikationer och upplevelser av tillhörighet. Svenskt medborgarskap betyder inte således automatiskt att man betraktar sig som svensk. Mina informanters svar tyder på att medborgarskapet har någonting att göra med tillhörandet. Enbart en av informanterna känner mest samhörighet med Finland, fyra med Sverige och sju med båda länderna. Två informanter svarade inte och en beskriver att hon känner sig rotlös. Krigsbarnen frågades också vem de identifierar sig med och när de känner sig som finländare och när som svenskar. Här skiljer sig svaren från medborgarskapet. Fyra av informanterna identifierar sig mest med finländare, sex med svenskar och fyra med båda (se Figur 7). Ingendera av de ovannämnda frågorna tvingade

fram en valsituation mellan Finland och Sverige utan informanterna hade möjlighet att välja båda. En informant svarade inte på frågan och en skrev invid frågan att hon identifierar sig med finska krigsbarn.



Figur 7. Identifierar sig krigsbarnen mest med finska eller svenska människor (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 5)

Många informanter har försvenskats och de känner sig som svenskar men det finns också många sådana som känner sig som finländare t.ex. vid idrottssammanhang eller kulturevenemang eller när de träffar finska människor eller hör talas finska. Kai besvarade på frågan vem han identifierar sig med att "det har ju med språket att göra". Han kan båda språken och känner sig som svensk när han pratar svenska och som finländare när han pratar finska t.ex. med sina finskspråkiga släktingar och vänner. Linda som identifierar sig med finska människor, tycker att hon känner sig mer finsk än de som bor i Finland, vilket förstärker Virtas (1994a, 23) iakttagelse att finskheten för finnen i Sverige kan vara en mer personlig egenskap än för finnen i Finland. Linda berättar att hon kan finska och jobbar som tolk. Som svensk känner hon sig med sina barn fast barnen känner sig som "halvfinnar".

Att informanterna identifierar sig med svenskar beror på att de har redan länge bott i Sverige och har under tiden försvenskats.

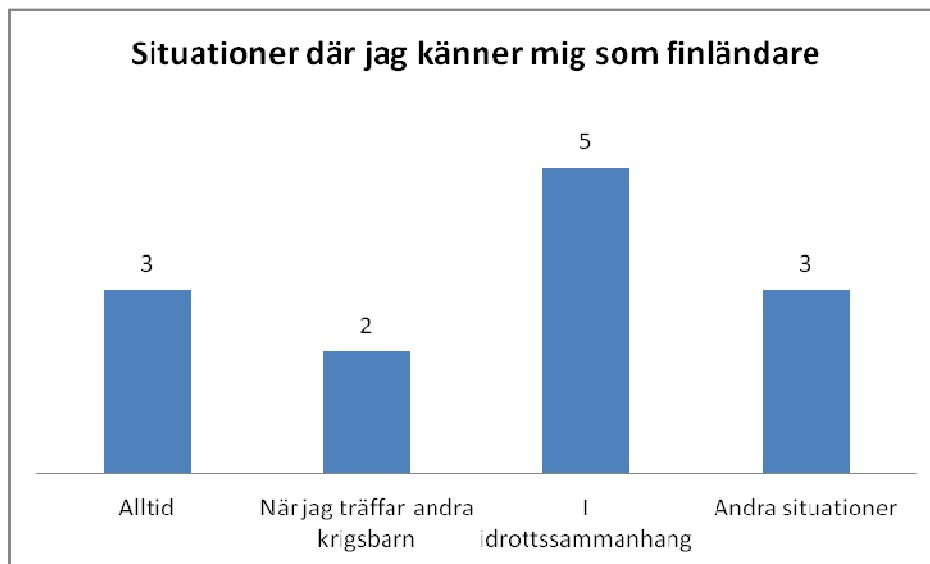
(24) "Nästan hela mitt liv har jag bott i Sverige, självklart blir det att jag identifierar mig mest med svenska människor." Liisa, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 6)

(25) "Naturligtvis klappar mitt hjärta fortfarande för Finland, men jag känner mig sedan länge tillbaka som helsvensk." Aino, 76 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 6)

Marja som kan "*endast några enstaka ord på finska*" identifierar sig mest med svenska människor men det finns vissa situationer där hon identifierar sig med finska människor:

(26) "När jag träffar finska eller finlandssvenska personer i Sverige har vi något gemensamt att tala om och vi förstår varandra på ett speciellt sätt." Marja, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 7)

Frågan om situationer där informanterna känner sig som finländare var en öppen fråga men ändå var svaren ganska lika (se Figur 8).



Figur 8. Situationer där krigsbarnen känner sig som finländare (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 7)

Tre av informanterna känner sig alltid som finländare, två känner sig som finländare på krigsbarnsträffar och t.o.m. fem i idrottssammanhang. Andra situationer där informanterna känner sig som finländare är när de hör finska talas eller finska sånger, ser finska flaggan eller när svenskar visar sin brist på kunskap om Finland och dess historia. Situationer tycks vara sådana där de kommer i kontakt med andra finländare och sina rötter. Det kanske gäller också stolthet – stolthet över Finlands historia och finländare (t.ex. idrottare).

(27) ”(Jag känner mig som finländare) när jag är i Finland och träffar finska släktingar”
Marja, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 7)

(28) De gånger när i träffas i Finska Krigsbarns föreningar bl.a. de trevliga resor vi gör en gång om året. Liisa, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 7)

(29) ” (Jag känner mig som finländare) när jag är i Finland. Och på krigsbarnsträffar.”
Hilla, 72 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 7)

Nationella sympatier tycks komma fram när det gäller rivalitet t.ex. sport eller Eurovisionsschlagerfestival. Vem man hejar på är ett sätt att visa vem man identifierar sig med var man hör.

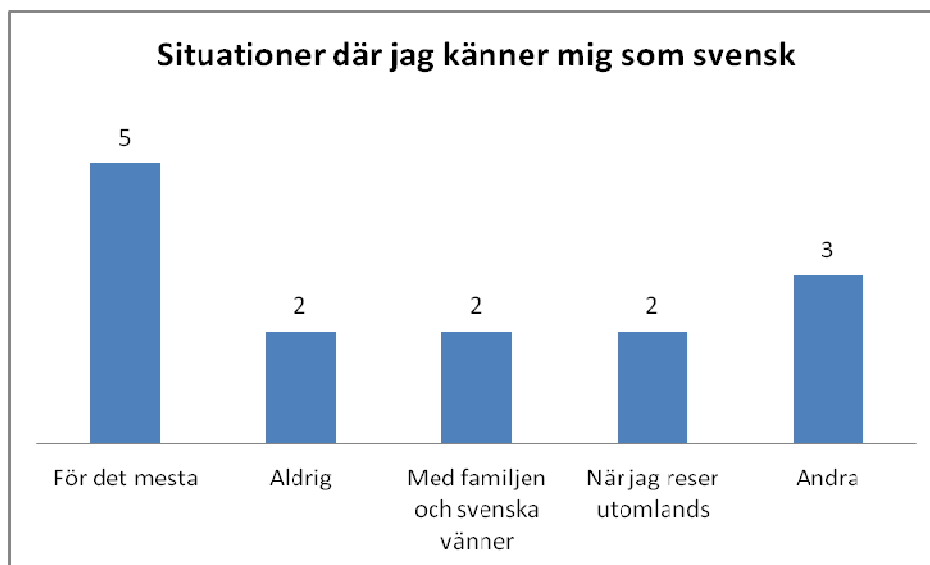
I idrottssammanhang känner sig många informanter som finländare och så många som 11 av informanterna hejar på Finland och bara två på Sverige när de tittar på sport eller andra internationella evenemang (t.ex. Eurovisionsschlagerfestivalen) (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 9). Ågren (2006, 44-45) har också fått liknande resultat när hon har undersökt finländare som bor i Sverige. När hon frågade om landskamper mellan Finland och Sverige svarade de flesta informanterna direkt att de hejar på Finland. Två av mina informanter skriver att det beror på tillfället. Några berättar att de vill skilja sig från svenskar genom att heja på Finland men hos några tycks det vara ett sätt att skilja sig från människor som de är med ifrågavarande situation. Att heja på Finland tycks vara ett sätt att värda och respektera sin nationalitet och sina rötter.

(30) ”(Jag hejar på) Finland dels för att jag är född finsk, men mest för att mina vänner är svenskar.” Liisa, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 9)

(31) ”(Jag hejar på) Sverige! Om Finland spelar mot något annat land än Sverige så hejar jag på Finland.” Marja, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 9)

(32) ”I Sverige hejar jag på Finland och i Finland hejar jag på Sverige.” Selma, 73 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 9)

På frågan när informanterna känner sig som svenskar var svaren mer olika (se Figur 9). Fem känner sig som svenskar varje dag, två med sin familj och sina svenska vänner, två när de reser utomlands. Intressant var att bland informanterna finns det två som aldrig känner sig som svenskar.



Figur 9. Situationer där krigsbarnen känner sig som finländare (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 8)

Informanterna gav t.ex. följande svar på denna öppna fråga:

(33) ”Varje min dag är svensk. Jag är alltså en svensk med rötter – och en massa känslor – i Finland.” Salli, 77 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 8)

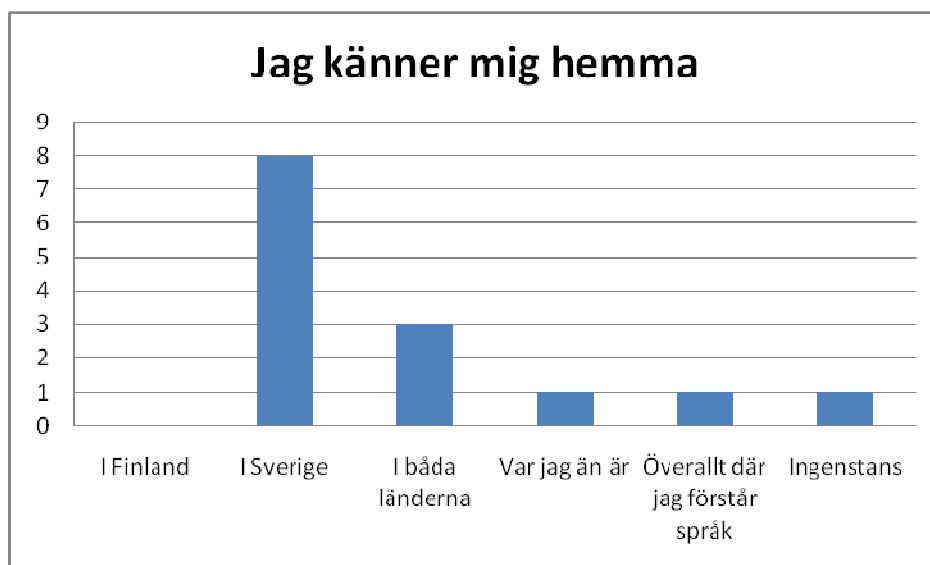
(34) ”För det mesta. (Jag) är ju till största delen uppväxt i Sverige.” Marja, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 8)

(35) ”När jag är med människor från andra länder (än Sverige) (...) och när jag är i Finland och det pågår en landskamp mellan Finland och Sverige, då är jag svensk.” Selma, 73 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 8)

Språket har mycket att göra med nationell identitet. Att krigsbarn kan svenska och använder det mer än finska (eller något andra språk) troligen gör det att de också känner sig som svenskar. Deras liv med vänner och släktingar är mestadels i Sverige, alla utom en har svenskt medborgarskap, vilket betyder att de har försvenskats sedan länge sen. De hör till Sverige, vilket har också format deras identitet men en del har också kvar mindre eller större delar av sin finska identitet.

7.5. Krigsbarnens hem

Ordet hem har en magisk klang och alla andra ord låter positivare med dessa tre bokstäver som förvandlar bygden till hembygd, vägen till hemväg, längtan till hemlängtan o.s.v. Ordet väcker känslor av trevnad, äkthet och värme och har en positiv kraft. (Alsmark 1997, 27-28.) Jag var intresserad av var mina informanter hör hemma d.v.s. vilket land är det som känns som deras hemland och hur det känns att inte höra hemma någonstans.



Figur 10. Var känner sig krigsbarnen hemma (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

Många känner sig hemma i Sverige där de bor (se Figur 10). Sju informanter känner sig hemma i Sverige och fyra både i Finland och i Sverige. En känner sig hemma var hon än är, en överallt där han förstår språk och en ingenstans. En svarade inte på frågan. Så här skriver Selma som känner sig hemma i Sverige, kan fortfarande finska men besöker inte Finland så ofta:

(36) "När jag är på besök i Finland märker jag att jag har varit borta länge. Jag vill inte stanna där, jag vill bara göra ett besök. Det är roligt att träffa barndomskamrater."
Selma, 73 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

Marja som känner sig hemma i Sverige, berättar att hon och hennes syskon, som också är krigsbarn och bor nuförtiden i Sverige, har varit tillsammans i Karelen där de är födda.

(37) "Vi var även i Karelen, våra hemtrakter, men jag var ju bara sex år när jag lämnade Karelen. (...) Kunde känslomässigt inte finna några "rötter" där." Marja, 74 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

Orter i Finland och Karelen är krigsbarnens födelsebygder men eftersom många har bott nästan hela sitt liv i Sverige känner de sig hemma mer där än i Finland. Men det kommer

också fram att Finland har en plats i deras hjärta. Många besöker Finland mer eller mindre ofta oavsett deras språkkunskaper.

Som jag har redan konstaterat har tiden som krigsbarn varit en positiv erfarenhet, eller t.o.m. äventyr för en del av krigsbarnen. De anpassar sig lätt till olika ställen:

(38) ”Jag känner mig hemma i Sverige och Helsingfors och i alla ställen där jag förstår språket.” Niilo, 71 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

(39) ”(Jag känner mig hemma) mest i Sverige och Finland men jag har lätt för att anpassa mig nästan överallt.” Heikki, 78 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

Bland informanterna finns också några som inte är säkra eller inte vet var de hör. Liisa berättar att hon känner sig hemma i Sverige men att hon ”*bär på inre oro, är alltid på flykt*” och ”*hittar inte hem*”. Marjatta berättar att hon inte känner sig hemma någonstans. Hon har smärtsamma minnen men också starka band till Finland. Hon kom tillbaka till Finland efter fem år i Sverige under kriget men hon kände sig inte välkommen. Hennes mamma hade en ny man och nya barn. De hade dålig bostad och inte tillräckligt med mat. Efter två år i Finland flyttade hon tillbaka till Sverige men där känner hon inte heller sig välkommen. Orsaken för detta förklarar hon inte. Hon berättar att hennes hjärta finns i Finland men att ändå känner hon sig ”*totalt rotlös*”.

Både Marjattas och Hillas negativa erfarenheter har förorsakat känslor av utanförskap och att man inte hör någonstans. Hilla har blivit adopterad till Sverige och Marjatta berättar att hon inte var välkommen till Finland och hem efter kriget och fick därför efter två år i Finland åka tillbaka till Sverige. Båda berättar att det har känts att deras (finska) familjer och t.o.m. finska staten inte brydde om dem vilket kan ha försvagat deras identitetskänsla och självförtroende.

Enligt Kuosmanen (2001, 178-179) längtar en stor del av finländare som bor i Sverige efter sina rötter och t.o.m. 90 % av dem har någon gång tänkt på att flytta tillbaka till Finland. Mina informanter gör ett undantag eftersom bara 20 % har någon gång tänkt på

att flytta tillbaka till Finland. Orsakerna kan vara att krigsbarnen har bott längre i Sverige än de finländare som Kuosmanen har undersökt d.v.s. finländare som flyttade dit på 1960 och -70 -talen efter arbetet. De har släktingar kvar i Finland, de kan fortfarande finska språket och för dem är det lättare att ha kontakter med Finland. Många krigsbarn som bor i Sverige har förlorat finska språket delvis eller helt och en del har inte längre kontakter med sina släktingar i Finland. De har försvenskats och därför är det inte lätt att flytta tillbaka till Finland fast många av dem längtar efter sina rötter.

8 SLUTSATSER OCH SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Den här undersökningen handlar om krigsbarns språkliga och nationella identitet. Jag hade 15 informanter som alla är krigsbarn som har redan länge bott i Sverige. 11 av dem har varit i Finland efter kriget men fyra kom inte tillbaka utan stannade i Sverige.

Inga enkla svar finns på frågor som jag ville hitta svar på. Olika identiteter finns lika många som det finns informanter. Alla har sina egna erfarenheter och minnen på händelser. Tiden som krigsbarn tycks ha påverkat informanternas liv men den är inte det enda som bestämmer deras identitet. Informanterna är redan 71-78 år gamla och de har hunnit uppleva mycket i sitt liv, vilket har bearbetat dem till människor som de är idag.

Antagandet var att krigsbarn som bor i Sverige har under årtionden försvenskats och att de identifierar sig mer med svenskar än med finländare. Det är situationen hos största delen av mina informanter men det som var en överraskning var att olika slags idrotts- och kulturevenemang får en stor del informanterna känna sig som finländare. T.o.m. 11 av 15 informanter hejar på Finland när de tittar på sport. Finland har en plats i deras hjärta och möten med finländare och speciellt andra krigsbarn är viktiga fast många av dem vanligtvis känner sig på alla andra möjliga situationer som svenskar.

Informanterna definierar sitt modersmål på olika sätt. För några är modersmålet det språk som de har lärt som första språk i Finland fast de kanske inte längre kan det medan en del tycker att modersmålet är det språk som man har använt längst och behärskar bäst. Jag

antog att informanternas modersmål fortfarande skulle vara finska men bara fyra av informanter anser endast finskan som sitt modersmål. Hos många har modersmålet ändrat och är nuförtiden svenska (språket som de behärskar bäst och som de använder mest) eller både finska och svenska. Modersmålet tycks vara det språk som känns närmast och om man inte längre kan det, saknar man det. Att förlora ett språk, speciellt modersmål är tråkigt, det kommer fram i många svar. För dessa krigsbarn är det inte lätt att ha kontakt med Finland. De kan t.ex. inte tala om sina minnen med sina finsktalande släktingar. En del krigsbarn har helt glömt finskan men de som fortfarande kan det, uppskattar det och försöker bevara sina kunskaper i det.

Många finska krigsbarn, såsom mina informanter, har varit tvungna att lära sig två olika språk, några t.o.m. tre gånger i sin barn- och ungdom när de först har flyttat från Finland till Sverige och sedan efter många år tillbaka till Finland. För dem har tvåspråkigheten kommit naturligt men under tiden har ett språk ofta blivit starkare än det andra och då kan också känslan av tvåspråkighet ha blivit svagare.

En stor del av informanterna har bra och mångsidiga språkkunskaper. 12 av informanterna berättar att de kan också något annat språk än finska eller svenska. Siffran verkar vara ganska stor men orsaken kan vara att människor som redan i sin barndom har blivit vana vid att lära sig nya språk också har haft intresset och förmågan att lära sig andra språk senare i livet. Vid sidan av svenskan och finskan nämner en del informanterna att de har lärt sig några språk i skolan. Engelska och tyska är vanliga och några kan också franska och italienska. Nio av 15 informanter anser sig vara antingen två- eller flerspråkiga och bland enspråkiga är personer som märkbart kan andra språk men kanske inte lika bra som svenska, som de använder mest, och därför vågar inte kalla sig två- eller flerspråkiga. Två hem och två språk i två olika länder har fostrat krigsbarn på ett sätt som är möjlig bara hos människor i liknande situation d.v.s. hos krigsbarn. För många var erfarenheterna förstås svåra och det förflutna retar dem fortfarande men lyckligtvis finns det många krigsbarn som är nöjda med sitt liv och som känner att de har fått se och erfara mycket mer än många andra. De har blivit anpassbara människor som förstår och uppskattar olika språk och kulturer.

Enligt informanternas svar om språk och språkbruket och nationell identitet indelade jag dem till fyra olika kategorier: *stark språklig identitet*, *svag språklig identitet*, *stark nationell identitet* och *svag nationell identitet*. Informanter med stark språklig identitet har ofta bra språkkunskaper som de är nöjda med medan informanter med svag språklig identitet är inte nöjda med sina språkkunskaper och känner sig utanför på grund av det. Informanter med stark nationell identitet är balanserade människor som känner sig hemma i Finland, Sverige eller någon annanstans. Informanter med svag nationell identitet vet inte var de hör hemma. De känner rotlöshet eller känslor av utanförskap. 11 av mina informanter tycks ha stark språklig identitet och 12 har stark nationell identitet, vilket antagligen betyder att den största delen av informanterna i denna undersökning är balanserade människor som är nöjda med sina språkkunskaper och sitt liv i Sverige.

Resultaten visar att språkkunskaper har mycket att göra med informanternas identitet: de som kan minst två språk har stark språklig identitet. Språklig och nationell identitet går också ofta ihop hos informanterna. Informanterna med stark språklig identitet har också stark nationell identitet och informanterna med svag språklig identitet har ofta svag nationell identitet. Man har pratat mycket om krigsbarnens psykiska problem och svårigheter att anpassa sig någonstans men mina informanter ger en ganska positiv bild. 11 av dem har både stark språklig och nationell identitet, en har svag språklig men stark nationell identitet och bara tre har både svag språklig och svag nationell identitet. Det skulle vara intressant att forska vilka saker som har förorsakat att man har en svag språklig eller nationell identitet.

Det finns olika åsikter om barnens behandling och eftervård. En del informanter tycker att barnen togs hand om och de fick eftervård men enligt en del informanter tog man inte bra hand om krigsbarn. Enligt svaren som jag har fått av mina informanter har jag fått en uppfattning att hos största delen har tiden som krigsbarn varit åtminstone delvis en positiv erfarenhet men bland denna undersökningens 15 informanter ryms också människor som har upplevt hemska saker och har till största delen negativa erfarenheter. Några berättar också öppet om sitt missnöje mot myndigheterna.

Många finska krigsbarn upplever Sverige som sitt ena hemland och Finland som det andra. Flyttningen mellan två länder, speciellt för barn som inte kan förstå varför de förflyttas och separeras från sin familj, har inte varit lätt. För äldre barn kan det ändå ha varit spännande men för unga barn har separationen varit en negativ erfarenhet som väcker mer eller mindre känsliga och t.o.m. smärtsamma minnen.

Min forskning omfattar bara en väldigt liten del av de finska krigsbarnen men i denna grupp på 15 människor rymmas olika karaktärsdrag, känslor och erfarenheter så att jag tycker att den visar bra hur komplicerad ett krigsbarns identitet kan vara. Inte ens erfarenheter och känslor hos de finska krigsbarn som bor i Sverige är likadana. Det finns många lyckliga och positiva erfarenheter såsom mångsidiga språkkunskaper, möjligheter för utbildning, jobb och två kärleksfulla familjer men också hårda tider, övergivande, olycklighet, ensamhet och tigande.

Jag hade sammanlagt 54 frågor och en del av dem var öppna frågor, vilket gör att det måste ha tagit att svara på frågorna. Alla som fyllde i frågeformuläret svarade inte på varje fråga. Några frågor kan ha varit lite svåra att förstå. Några informanter tyckte att det inte visste hur de skulle definiera sig själva, vilket kan bero på att ämnet länge var tabubelagt och att det fortfarande är mycket känsligt men några skrev t.o.m. ett brev med frågeformulären där de berättade mer om sina tankar och erfarenheter. Genom mina kontakter och svaren jag fick av mina informanter fick jag en bild på människor som har mycket att berätta och som är nöjda att andra är intresserade av dem och deras erfarenheter.

Såsom Salminen (2007, 20) skriver är finska krigsbarn ett levande bevis på att nationens historia är en fast och väsentlig del av nutiden. Nutidens krigsbarn är flyktingbarn och de asylsökandes barn som kommer till Finland eller Sverige. De får också lära sig ett nytt språk och kommer kanske att stöta på fördomar. Dessa barn upplever och reagerar på separationen från familjen på samma sätt som finska krigsbarn i sina fosterhem. Idag har både finska och andra invandrarbarn i Sverige bättre möjligheter att bli tvåspråkiga och

bevara sitt förstaspråk och hemlandets kultur, vilket gör det lättare att anpassa sig till ett nytt land utan att förlora sin identitet och sina rötter men finska krigsbarnens erfarenheter kan ändå vara nyttiga när man planerar beredskapsplaner för kommande kristider.

Såsom Knuutila & Levola (2000, 33) skriver var tiden som krigsbarn i Sverige en lycklig period i livet för många men det finns också krigsbarn som tycker att erfarenheterna har förorsakat ett trauma som har följt dem genom livet.

(40) ”Jag tycker att allt har varit positivt. (...) När man lyssnar på andra krigsbarns berättelser hur det har varit, och de som har kommit tillbaka till Finland har haft det svårare om de inte ha kunnat språk och sen har de skickats tillbaka (...) Jag har aldrig haft några problem med att jag varit där (i Sverige som krigsbarn). Jag tycker att det är hellre en positiv sak.” Raija, 78 (Öppet svar, informantens eget tillägg)

(41) ”Mitt första år (...) kändes tufft. Nytt språk, oro över var min syster befann sig, längtan tillbaka till familjen i Finland. Det var många nätter jag grät mig till sömns. (...) Det är klart att alla har handlat med tanke på mitt eget bästa, men hade de frågat mig om jag hade velat återvända till Finland (efter kriget då min enda finsk kompis också lämnade Sverige) så hade jag med glädje accepterat det.” Aino, 76 (Från informantens brev)

(42) ”Jag fick klara mig själv, ingen hjälp med hygien, (fick) tvätta mina kläder själv, dåligt med mat, var alltid hungrig. Jag var alltid utanför. Det tog lång tid för mig att förstå svenska språket.” Marjatta, 72 (Från informantens brev)

Jag är intresserad av de finska krigsbarnen, deras erfarenheter och identitet, deras uppfattningar om deras språkkunskaper och två- och flerspråkighet i allmänhet. För denna undersökning intervjuade jag bara en informant och 14 andra informanter svarade på samma frågor skriftligt. Finska krigsbarn har ett obestridligt behov att tala ut men problemet är att de börjar bli gamla. Att gå igenom sina erfarenheter hjälper krigsbarn att bli du med sin bakgrund och lika viktigt är det att få hjälp från krigsbarnens erfarenheter för framtiden men om man vill forska dem skulle man göra det snart. Jag är intresserad av att fortsätta undersökningen genom att intervjua finska krigsbarnen i Sverige och i Finland. Ganska vanlig uppfattning är att krigsbarnen är förbittrade men enligt en snabb

titt på memoarer och samlingsverk och också enligt denna undersökning har största delen krigsbarnen klarat sig bra i livet och känner att de har fått erfarenheter som har gjort dem starkare och anpassbara. En av mina informanter sammanfattar sina känslor på ett intressant sätt. Enligt hennes svar har erfarenheter som krigsbarn varit mer negativa än positiva. Hon har haft känslor av övergivande och utanförskap och det har varit svårt för henne att veta vart hon hör men nuförtiden, efter att hon har bearbetat sina erfarenheter, har hon fått klarhet i saken. Såsom Stier (1998, 133-134) konstaterar är immigranternas resa ”hem” inte bara geografisk resa utan kontinuerlig mental resa tillbaka till ens rötter där iakttagelser och tvekan går hand i hand.

(43) ”Tidigare har jag stått med fötterna i Östersjön och inte vetat var jag hör hemma. Nu när jag har bearbetat min barndom och krigsbarnsupplevelse och fått kontakt med mina känslor och kropp som jag fick stänga av för att överleva när jag skickades till Sverige är det nog så att jag har blivit medborgare i min egen kropp och där hör jag hemma. Och känner mig hemma. Var jag än är. Numera.” Hilla, 72 (Bilaga 1, nationell identitet, fråga 10)

LITTERATUR

- Alsmark, G. (Red.). 1997. *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, I. 2001. *Med dubbel identitet: ett krigsbarnsöde*. Otalampi: Sahlgren
- Bowlby, J. 1951. *Maternal care and mental health*. 2. uppl. Geneva: WHO
- Båsk, K. 1976. *Finländska krigsbarn i Sverige*. Stockholm: Nordiska museet
- Burck, C. 2005. *Multilingual Living. Explorations of Language and Subjectivity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Danielsen, A-M. 2000. *Att inte höra till: ett finskt krigsbarn berättar*. Stockholm: B. Wahlströms
- Dufva, H. 2010. *Oppimisen dialogit - osaamisen asteet: Näkökulmia monen kielen oppimiseen ja käyttöön*. I: Stolt, S., Lehtihalmes, M., Tarvainen, S., & Launonen, K. (Red.). *Suomalainen monikielisyys ja sen haasteet*. Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys. Puheen ja kielen tutkimuksen julkaisuja, 42. 21-33.
- Dufva, H. & Pietikäinen, S. 2009 *Moni-ilmeinen monikielisyys*. Puhe ja kieli, 29:1, 1-14.
- Edwardsen, A. 1977. *Sotalapset*. Jyväskylä: Gummerus
- Edwards, J. 2009. *Language and Identity*. New York: Cambridge University Press
- Eriksen, T.H. 2002. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. 2 uppl. London: Pluto Press
- Hansegård, N. E. 1979. *Kaksikielisiä vai puolikielisiä*. Vaasa: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Hassinen, S. 2005. *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Helsingfors stads bibliotek = <http://www.lib.hel.fi/Page/3604eb57-466a-42b3-960f-cb5a68137dc6.aspx> (Hämtad 22.3.2010)
- Helsingin Sanomat 15.10.2007 = <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Maahanmuuttajat+sopeutuvat+parhaiten+Ruotsissa/1135231053394> (Hämtad 18.6.2010)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000 *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino

- Holopainen, D., Lampinen, P., Pylvinen, M. 2000. *Pitäkää mukuloista huolta. Keski-suomalaisen sotilapsen historiikirja*. Jyväskylä: Keski-Suomen Sotalapset ry
- Hägström, T. (Red.). 2003. *Finska krigsbarns livsberättelser. All leva med uppbrott och rotlöshet*. Luleå: Tornedalica
- Joseph, J.E. 2004. *Language and identity: national, ethnic, religious*. Houndmills: Palgrave Macmillan
- Kavén, P. 2010. *Humanitaarisuuden varjossa: Poliittiset tekijät lastensiiroissa Ruotsiin sotiemme aikana ja niiden jälkeen*. Helsinki: Helsingin Yliopisto
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6722-8>
- Knuutila, J. & Levola K. 2000. *Sotalapsi ei unohda*. Helsinki: Tammi
- Kovács, M. (Red.). 1995. *Olin sotalapsi*. Turku: Siirtolaisinstituutti
- Krigsbarnsförbundet 2008 = <http://sotalapset.kotisivukone.com/> (Hämtad 2.11.2009)
- Krigsbarn.se = En blogg om finska krigsbarn. <http://www.krigsbarn.se/> (Hämtad 2.11.2009)
- Kuosmanen, J. 2001. *Finnkampen. En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*. Hedemora: Gidlunds Förlag
- Kyllönen, S. 2001. *Kainuun sotalapset kertovat*. Kajaani: Kainuun sotalapset
- Linell, P. 1982. *Människans språk: En orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Lund: Liber Förlag
- Lipponen 2005 = <http://www.usp.fi/toiminta/index2.php?sivu=328> (Hämtad 18.6.2010)
- Nordiska språk- och informationscentret. 1994. *Finska språkets ställning i Sverige: Nordens folkliga akademi, Göteborg, 24-25 april 1994*. Helsingfors: Nordiska språk- och informationscentret
- Nyberg, R. 2000. *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Lund: Studentlitteratur
- Otterup, T. 2005. *"Jag känner mej begåvad bara": om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
- Ouvinen-Birgerstam, P. 1984. *Identitetsutveckling hos barn. En jämförelse mellan finska, jugoslaviska och svenska barn*. Lund: Studentlitteratur

- Pavlenko, A. (Red.). 2006 *Bilingual Minds. Emotional Experience, Expression and Representation*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd
- Rossi, P. 2006a. Finskspråkiga krigsbarn till svenska hem – att lära sig svenska genom direktkontakt under ovanliga förhållanden. I: Koivukangas, O., Björklund, K. & Heikkilä E. *Siirtolaisuus – Migration*, 4/2006, 7-12. Turku: Siirtolaisinstituutti
- Rossi, P. 2006b. Krigsbarn – Tvångsvenska eller ej?. I: Muittari, V. & Rahkonen, M. (Red.). *Svenskan i Finland 9*. Jyväskylä: Jyväskylän universitet
- Salminen, H. 2007. *Lappu kaulassa yli Pohjanlahden. Suomalaisten sotalaisten historia*. Turku: Siirtolaisinstituutti
- Siilasvuo, E., Tiainen, J. O., Mäkelä, P., Paakkonen, J., Ahola, V., Luotio, J., Kuhlman, I. (Red.). 1997. *Jatkosota Kronikka*. Jyväskylä: Gummerus
- Skutnabb-Kangas, T. 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel
- Statistics Sweden 1 = http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____26041.aspx (Hämtad 18.6.2010)
- Statistics Sweden 2 = http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation____340508.aspx?rxid=8fb99f83-5bf7-46e3-8289-8ea5b14726af (Hämtad 21.11.2012)
- Statsrådet 27.12.2007 = <http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/sv.jsp?oid=217566> (Hämtad 10.8.2010)
- Stier, J. 1998. *Dimensions and Experiences of Human Identity. An analytical Toolkit and Empirical Illustration*. Göteborg: Göteborg University
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus
- Vesterberg, S. 2000. *Kaksi kotimaata*. Hämeenlinna: Karisto
- Vilkuna, K., Bruun E., Mäkinen, E., Virtamo, S. (Red.). 1943. *Suomen lasten kiitos Ruotsille*. Helsinki: Finlandia uutistoimisto
- Virkamäki, S. 2005. "Att få ett gott hem..." *Finska krigsbarns adoptioner i Stockholm 1946–1947*. Web Reports No. 5. Stockholm: Migrationsinstitutet. <http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports7.pdf> (Hämtad 28.12.2012)
- Virta, E. 1994a. *Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige och Finland. Del 1. Sammanfattning*. Stockholm: Stockholms Universitet

Virta, E. 1994b. *Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige och Finland. Del 2. Delstudier.* Stockholm: Stockholms Universitet

Virtala I. 2004. *Tystnaden talar. Om finländska krigsbarn i skönlitteraturen.* Web Reports No. 5. Stockholm: Migrationsinstitutet.
<http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports5.pdf> (Hämtad 30.11.2010)

Ågren, M. 2006. "Är du finsk, eller...?" *En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige.* Göteborg: Bokförlaget Arkipelag

Åmossa, B. 1978. *Finskt i Sverige. De finska invandrabarnen i försvenskingsprocessen.* Åbo: Svenska litteratursällskapet i Finland nämnd för samhällsforskning

Filmer:

Dammert, E. 2003. *Krigsbarn.*

Härö, K. 2005. *Den bästa av mödrar.*

BILAGOR

Bilaga 1. Frågeformulär

Finska krigsbarns språkliga och kulturella identitet

Bakgrundsinformation

1. Kön

man
 kvinna

2. Födelseår _____

3. Födelseort _____

4. Nuvarande bostadsort _____

5. Medborgarskap

finskt
 svenskt
 båda

6. Vilket år flyttade du till Sverige som krigsbarn _____

7. När du kom till Sverige, bodde du då

i ett barnhem. Hur länge? _____
 i en familj. Hur länge? _____

8. Kunde du svenska när du flyttade till Sverige?

ja
 nej

9. Gick du i skolan i Sverige?

ja
 nej

10. Om du gick i skolan i Sverige, var undervisningen

på finska
 på svenska

11. Hade du kontakt med Finland under kriget?

ja. På vilket sätt? _____
 nej

12. Flyttade du tillbaka till Finland efter kriget?

ja. Vilket år var det? _____

nej

13. Kunde du finska när du flyttade tillbaka till Finland?

ja

nej

Beskriv dina språkkunskaper när du kom tillbaka till Finland

14. Kändes det svårt att komma tillbaka till Finland?

ja

nej

Vad tror du att det berodde på?

15. När flyttade du permanent till Sverige och varför?

16. Har du gått i skolan

i Finland

i Sverige

i båda länderna

17. Har du släktingar i Finland?

ja

nej

18. Hur ofta besöker du Finland?

mer än 2 gånger per år

1-2 gånger per år

mindre ofta

aldrig

19. Har du funderat på att flytta tillbaka till Finland?

ja

nej

20. Hör du till någon Krigsbarns-förening?

- ja
 nej

21. Hör du till Finska föreningen?

- ja
 nej

Språk och språkbruk

1. Vilket språk betraktar du som ditt modersmål?

- finska
 svenska
 båda språken
 något annat språk. Vilket? _____

2. Skulle du beskriva dig som

- finskspråkig
 svenskspråkig
 båda

3. Kan du något annat språk än finska och svenska?

- ja. Vilket språk och hur har du lärt det?

 nej

4. Känner du dig själv som

- enspråkig
 tvåspråkig
 flerspråkig
 svårt att säga

5. Jämför dina kunskaper i finska och i svenska

- Jag tycker att jag pratar bättre
 finska
 svenska
 båda språken lika bra
- Jag tycker att jag läser bättre
 finska
 svenska
 båda språken lika bra
- Jag tycker att jag skriver bättre
 finska
 svenska
 båda språken lika bra

Beskriv fritt dina nuvarande språkkunskaper

6. Vilket språk använder du mest?

- finska
- svenska
- något annat språk

7. Har du lärt dina barn finska?

- ja
- nej
- jag har inga barn

8. Vilket språk använder du med din familj och dina släktingar?

- Med maken/makan
 - finska
 - svenska
 - båda språken

- Med barnen
 - finska
 - svenska
 - båda språken

- Med släktingar som bor i Sverige
 - finska
 - svenska
 - båda språken

- Med släktingar som bor i Finland
 - finska
 - svenska
 - båda språken

9. På vilket språk

- Läser du litteratur
 - på finska
 - på svenska
 - på båda språken

- Tittar du på tv eller lyssnar på radio
 - på finska
 - på svenska
 - på båda språken

- Tänker du
__ på finska
__ på svenska
__ på båda språken

- Drömmer du
__ på finska
__ på svenska
__ på båda språken

- räknar du (ett, två, tre / yksi, kaksi, kolme...)
__ på finska
__ på svenska
__ på båda språken

10. Vilket språk använder du med dina vänner?

- __ finska
- __ svenska
- __ båda språken

11. Har du i din närmaste krets människor som du pratar både finska och svenska med?

- __ ja
- __ nej

Hur bestämmer ni vilket språk ni använder?

12. På grund av dina språkkunskaper, känner du dig

- __ som finländare
- __ som svensk
- __ båda

13. Vilket språk är känslomässigt närmast dig?

- __ finska
- __ svenska
- __ båda språken är lika nära
- __ kan inte säga

Motivera ditt val:

14. Vilket språk talar du mest flytande?

- finska
- svenska
- jag kan båda språken lika bra

15. Beror ”flytet” på situationen?

- ja
- nej

Ge ett exempel:

16. Känns det som om du har förlorat något språk?

- ja
- nej

Om du svarade ja, berätta vilket språk du har förlorat och vad du tror att det beror på.

17. På vilket språk brukar du visa dina känslor (glädje, sorg, ilska)?

- på finska
- på svenska
- på båda språken

18. Känns det som om du kan visa dina känslor lika bra på båda språken?

- ja
- nej

19. Blandar du någonsin svenska och finska?

- ja
- nej

20. Om du blandar svenska och finska, på vilket sätt sker det?

- jag använder finska ord i svenska meningar
- jag använder svenska ord i finska meningar

Ge ett exempel:

21. Känner du dig någonsin utanför i Finland eller i Sverige t.ex. på grund av dina språkkunskaper? Ge ett exempel:

22. Om det känns som om du har förlorat ett språk delvis eller helt och hållet, berätta hur det känns.

23. Känns det som om det är till nytta eller till skada att kunna två språk? Vilka fördelar finns det? Vilka nackdelar finns det?

Nationell identitet

1. Vilket medborgarskap har du?

- finskt
- svenskt
- båda

2. Om du nuförtiden är svensk medborgare, berätta varför du har bytt medborgarskap.

3. Har du någonsin funderat på att byta medborgarskap?

- ja
- nej

Varför?

4. Känner du mest tillhörighet med

- Finland
- Sverige
- båda
- kan inte säga

5. Identifierar du dig mest med finska eller svenska människor?

- finska
- svenska
- båda

6. Vilka du identifierar dig med, beror det på i vilket land du är? Ge ett exempel:

7. När eller i vilka situationer känner du dig som finländare?

8. När eller i vilka situationer känner du dig som svensk?

9. Om du tittar på sport eller andra internationella evenemang (t.ex. ishockey eller eurovisionsschlagerfestivalen) hejar du på Finland eller på Sverige?

10. Var känner du dig hemma?

Tack för dina svar! Om du vill får du fortsätta svara på pappernas baksida. Jag vill ha dina svar tillbaka senast i slutet av januari 2010.